NIPUN BHARAT
પાયાની સાક્ષરતા અને અંક જ્ઞાન

શિક્ષણનો અધિકાર
સમગ્ર શિક્ષા
સૌ ભણે, સૌ આગળ વધે

ધોરણ ૧

પ્રોજેક્ટ-પ્રવૃત્તિ બુક

વિદ્યાર્થીનું નામ ______________________ રોલ નંબર ______

શાળાનું નામ ______________________ વર્ગ ______

મારા વિશે વધુ જાણો...

માતાનું નામ: ____________________

પિતાનું નામ: ____________________

શાળામાં અભ્યાસ કરતાં ભાઈ/બહેનનાં નામ અને ધોરણ:

____

____

____

મારી જન્મ તારીખ : ____________________

બેંક ખાતા નંબર : ____________________

બેંકનું નામ : __________ IFSC કોડ __________

વજન : __________ ઊંચાઈ : __________

બ્લડ ગ્રૂપ : __________ BMI : __________

મારો શોખ : ____________________

મારો પ્રિય રંગ : ____________________

મારી પ્રિય રમત : __________ રાષ્ટ્રીય રમત : __________

મારું પ્રિય પક્ષી : __________ રાષ્ટ્રીય પક્ષી : __________

મારું પ્રિય પ્રાણી : __________ રાષ્ટ્રીય પ્રાણી : __________

મારું પ્રવાસનું પ્રિય સ્થળ : ____________________

મારા પિતાનો વ્યવસાય : ____________________

મારી માતાનો વ્યવસાય : ____________________

મારા મિત્રોનાં નામ : ____________________

____

____

વાલીની સહી   શિક્ષકની સહી

*(વિદ્યાર્થીએ વાલી તથા શિક્ષકની મદદથી નોંધ કરવી.)

: પ્રેરણા :
ડૉ. રતનકંવર એચ. ગઢવીચારણ (IAS)
સ્ટેટ પ્રોજેક્ટ ડાયરેક્ટર, સમગ્ર શિક્ષા

: માર્ગદર્શન :
ડૉ. એમ. એમ. પટેલ (GAS)
એ.એસ.પી.ડી., સમગ્ર શિક્ષા
પ્રકાશ ત્રિવેદી
નિયામકશ્રી, જી.સી.ઈ.આર.ટી.
મહેશ મહેતા
સચિવ, સમગ્ર શિક્ષા
એસ. જે. ડુમરાળિયા
સચિવ, જી.સી.ઈ.આર.ટી.

: સંકલન - સંપાદન :
ડૉ. ભાર્ગવ ઠક્કર
અનિલકુમાર ઉપાધ્યાય
સંજયભાઈ ચૌધરી
સુચિત પ્રજાપતિ
ધર્મેશ રામાનુજ
અતુલ પંચાલ
નિરવ મિસ્ત્રી
હેમલબેન પંડ્યા
રિઝવાનાબેન મિરઝા

: લેખન :
વિપુલ પ્રજાપતિ
સચિન પટેલ
પ્રકાશ સોલંકી
જિનેશા શાહ
સતીષ પ્રજાપત
બિરેન પટેલ
શિલ્પા પટેલ
અલ્પા સથવારા
જાગૃતિ પટેલ
મહેશ પટેલ
અર્જન ડિંડોર
નિતેશ દલવાડી

પ્રસ્તાવના

આપણે સૌ સુવિદિત છીએ તેમ NEP-2020 અને રાષ્ટ્રીય અભ્યાસક્રમ પરિરૂપ અનુસાર હવે વર્ગ અધ્યાપનમાં વિદ્યાર્થીઓને Self-Learning (જાતે શીખવા)નો પૂરતો સમય મળવો જરૂરી છે. અભ્યાસક્રમનો વાંચન-લેખન-ગણનનો ભાગ પાઠ્ય સામગ્રી દ્વારા અને તેમાં રહેલા પાયાના ખ્યાલોને જાતે પ્રયોગ કે અનુભવ કરીને શીખે તેવી સ્વતંત્રતા બાળકોને મળવી જોઈએ. પાયાના ધોરણમાં બાળકો પોતાની શીખવાની બાબતોનું વિષયવસ્તુ જાતે, મિત્રો સાથે કે ઘરના સભ્યોની મદદ વડે શીખે તે ઈચ્છનીય છે. આવું કરવાથી તેમની શીખવાની જિજ્ઞાસા અને ક્ષમતા બંનેમાં વધારો થતો હોય છે. આ પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિપોથીમાં આપેલ દરેક બાબતો મોટા ભાગે અધ્યયન નિષ્પત્તિ સાથે સહસંબંધ ધરાવે છે. આ પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિઓ કરવા કે સમજવા માટે બાળકો નાના-નાના પ્રયોગ, અવલોકન, લેખન, વાંચન, પરીક્ષણ. નિરીક્ષણ અને પૂછતાછ કે મુલાકાત લઈ જાતે માહિતી એકત્ર કરી શીખવાનો પ્રયાસ કરે તેવા Project Based Learning -PBL (પ્રકલ્પ આધારિત શિક્ષણ) અભિગમનું સ્થાપન કરાયેલ છે. સમગ્ર શિક્ષા દ્વારા **ધોરણ ૧** નાં બાળકો માટેની આ પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિ બુકનું નિર્માણ બાળકો જાતે શીખવા માટેની શરૂઆત કરે તેવા આશયથી મૂકવામાં આવી છે.

આ પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિ બુકની પ્રવૃત્તિઓ ગણિત, ગુજરાતી અને પર્યાવરણ વિષય આધારિત હોવાથી બાળકો જે તે વિષયમાં વર્ગમાં જે સમજ કેળવશે તેમાં વધારો કરશે. અહીં આપેલ પ્રવૃત્તિઓ અલગ-અલગ ચાર પ્રકારે કરી શકાય તેવું આયોજન કરેલ છે. એક, શિક્ષક સમજ આપે તે બાદ બાળકો વ્યક્તિગત અને એકલા - ઘરે કરી શકે તેવી જેમાં સરળ અને અનુભવજગતની પ્રવૃત્તિઓનો સમાવેશ કરાયેલ છે.બીજી, શિક્ષકનાં માર્ગદર્શનમાં વર્ગમાં વ્યક્તિગત કરવાની પ્રવૃત્તિઓ. આવી પ્રવૃત્તિઓ જે તે દિવસે સમૂહમાં થઈ શકે તેવા પ્રકારની છે. આમાં પાયાની સંકલ્પનાઓ સમજવાની તક મળતી હોય તેનો સમાવેશ થાય છે. ત્રીજી, શિક્ષક વર્ગમાં સમજ આપે પરંતુ બાળકોએ જાતે કરવા માટે કોઈની મદદ લેવાની હોય જેમાં સહપાઠી, ઘરના સભ્યો અને અન્યનો સમાવેશ થતો હોય. ચોથી, જાતે કરવા માટે મથામણ કરવી પડતી હોય તેવા પ્રકારની છે. અહીં બાળકો વર્ગ કે ઘરની સ્થાનિક કે બિન ખર્ચાળ સામગ્રીનાં ઉપયોગ વડે કશુંક રમકડાં, મૉડેલ કે કોઈ સાધન નિર્માણ કરે તેવો આશય છે. અહીં વિષયની અધ્યયન નિષ્પત્તિ આધારિત પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિઓ સાથે શિક્ષક પોતાના વર્ગની ક્ષમતા અને વિદ્યાર્થીઓની વય, પસંદગી, રૂચી અને સાનુકુળતા મુજબ નાવીન્યપૂર્ણ પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિઓ કરાવી શકે તે માટેની સ્વતંત્રતા પણ આપવામાં આવેલ છે.

આશા છે કે ધોરણ ૧માટેની આ પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિપોથી ગણિત, ગુજરાતી અને પર્યાવરણ જેવા વિષયો સાથે-સાથે બાળકોમાં સ્નાયુ કૌશલ્ય, પ્રશ્નોત્તરી, મુક્તચર્ચા, ઘટનાના કારણોની સમજ, સહપાઠી શિક્ષણનો અનુભવ, વિચાર અને ધારણાઓનો વિકાસ, સંવેદનાત્મક દૃષ્ટિકોણ, સર્જનાત્મકતા જેવાં મૂલ્યવાન આયામો સાથે સર્વાંગીણ વિકાસની દિશામાં જાતે શીખવાની સુટેવનો પણ વિકાસ કરશે.

ડૉ. રતનકંવર એચ. ગઢવીચારણ (IAS)
સ્ટેટ પ્રોજેક્ટ ડાયરેક્ટર, સમગ્ર શિક્ષા
ગુજરાત રાજ્ય

આટલું સમજીએ...

પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિની સમજ : શિક્ષકે વર્ગમાં બાળકોને સૌ પ્રથમ આપેલ દરેક પ્રવૃત્તિની પાયાની સમજ આપવાની છે. બાળકોને આ પ્રવૃત્તિમાં શું-શું કરવાનું છે ? કેવી રીતે કરવાનું છે ? અને કેટલું કરવાનું છે ? તેની માહિતી આપવાની છે. શક્ય છે કે બાળકો સુચના વાંચી પ્રવૃત્તિ વિશે પૂરી સમજ ન મેળવી શકે તો તેને સરળ ભાષામાં સૂચનાની વિગત સમજાવવી. પ્રવૃત્તિ દરમ્યાન બાળકોને કઈ-કઈ બાબતો શીખવા મળશે તેની માહિતી પણ આપવી જોઈએ. ટૂંકમાં દરેક પ્રવૃત્તિ શરૂ કર્યાં બાદ બાળકને કોઈ સમસ્યા ઊભી ન થાય તેવી સમજ પણઆપવી જરૂરી છે.

પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિમાં રંગકામ : રંગકામ દરમિયાન બાળકોને વર્ગમાં રહેલી સામગ્રી વર્ગ સિવાય જરૂર જણાય તો ઘરે પણ આપવી જોઈએ. ક્રેયોન, પેન્સિલ, વૉટર સાથે કેટલાક સ્થાનિક સામગ્રીથી બનતા કુદરતી રંગોનો ઉપયોગ કરવાની સમજ આપવી. અહીં રંગકામની પ્રવૃત્તિ માત્ર ચિત્રકામ સાથે જોડાયેલ નથી, પરંતુ રંગોનાં ખ્યાલોથી અન્ય કોઈ માહિતી આપવાની વાત પરભાર મૂકે છે તે શિક્ષક તરીકે જાણવું જરૂરી છે. વિવિધ સામગ્રીથી રંગકામ,રંગોનું મિશ્રણ, છાપ, રંગના વિવિધ ટૂકડાઓની ગોઠવણી દ્વારા બાળકો અભ્યાસક્રમના ધ્યેયો અંતર્ગત આપેલા બહુવિધ વિકાસની દિશામાં પ્રગતિ કરતા હોય છે તેને સતત ધ્યાને લેવું જોઈએ.

પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિમાં પૂછતાછ : પ્રવૃત્તિબુકમાં આપેલ કેટલીક પ્રવૃત્તિઓની માહિતી બાળકોએ શાળા, ઘર અને બજારમાં જઈને મેળવવાની હોય છે તેની સમજ આપવી જોઈએ. પ્રવૃત્તિમાં આપેલ કેટલીક ચીજવસ્તુઓથી શક્ય છે કે બાળક પરિચિત ના હોય કે તેમના પર્યાવરણમાં જોવા ન મળતી હોય તેને ધ્યાને લઈ બાળકોને વિશેષ માહિતી આપવી જોઈએ.ચીજવસ્તુની કીમત,ઓળખ અને તેની ઉપયોગીતાની માહિતી માટે પ્રશ્નો પૂછે, શોધખોળ કરે અનેજવાબ મેળવે તેની સમજ આપવી જોઈએ.

પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિમાં ચીટકકામ : કેટલીક પ્રવૃત્તિ દરમિયાન ચીટકકામ કરવાની જરૂરીયાત ઊભી થશે આ માટે ગુંદર, સ્થાનિક વૃક્ષોના ગુંદરનો ઉપયોગ, વર્ગની સામગ્રીનો ઉપયોગ કરી શકાય તેવી માહિતી આપવી.

પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિમાં ફનપેજ : કેટલીક પ્રવૃત્તિઓ દરમિયાન પ્રવૃત્તિબુકમાં આપેલ ફનપેજના ચિત્રો કાપી કે ફાડીને લગાવવાના થશે. આ ફનપેજનાં ચિત્રો બાળકોને સહેલાઈથી મળે અને પ્રવૃત્તિમાં જોઈએ તેવા અન્ય જગ્યાએથી દરેકને ના મળી શકે તો અહીંથી લઈને ઉપયોગ કરી શકે તે હેતુસર અહીં અપાયેલ છે. ફનપેજનાં ચિત્રો દ્વારા ચિત્રપૂરું કરવું, ક્રમિકતા જાળવવી, વાહન અને અન્ય પરિચયજગતની ચીજવસ્તુઓનો પરિચય મળી રહે તેવું આયોજન કરાયેલ છે.

પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિમાં લેખન : કેટલીક પ્રવૃત્તિઓમાં અંક મૂળાક્ષર કે અન્ય સરળ બાબત લખવાની થાય છે. તેવી જગ્યાએ જે બાળકો સહેલાઈથી લખી-વાંચી ન શકતા હોય તેને પૂરતી માહિતી આપી આવી પ્રવૃત્તિ કરાવી શકાય છે. આવી પ્રવૃતિઓમાં લેખન કરતાં તેમાં શું લખે છે તેની પસંદગીને વધુ અગ્રતા આપવી જોઈએ નહિ કે સાક્ષરતા પર જ ભાર.

પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિમાં વાંચન : દરેક પ્રવૃત્તિમાં આપેલ ચિત્ર, આકૃતિ કે રેખાંકનોથી બાળકોને તેમાં રહેલી માહિતી શોધવા માટે જે મથામણ કરવી પડે તેને વાંચન સાથે સાંકળવી જોઈએ. ચિત્રથી ઘણીબધી બાબતોની સમજ નિર્માણ થતી હોય છે તેથી વાંચનમાં દક્ષતા ન હોય તેવા બાળકો પણ આવી બાબતો જોઈને માહિતી સમજી જતા હોય છે તેને ધ્યાને લેવું જોઈએ

પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિ અનુકાર્ય : દરેક પ્રવૃત્તિ બાદ બાળકો વર્ગ સમક્ષ પોતાના અનુભવ, પ્રયોગમાં આવેલ મજા અને શું શીખ્યા તેની વાત તેના મોડેલ, ચિત્ર કે નમુના સાથે રજૂ કરે તે માટે પૂરતો સમય આપવો. પ્રવૃત્તિબુકની સંખ્યા મુજબ મોટાભાગે દરેક સપ્તાહે બાળક એક પ્રવૃત્તિ કરી શકે તેવું આયોજન કરેલ છે. કેટલીક પ્રવૃત્તિઓને વિષય સાથે અનુબંધિત કરેલી હોવાથી જે-તે વિષયના અભ્યાસક્રમ દરમિયાન તેનો સંદર્ભ તરીકે પણ ઉપયોગ કરાવી શકાય. બાળકે બનાવેલ મોડેલ, પ્રયોગના સાધનો અને તેમાં ઉપયોગમાં લીધેલ સથાનિક સામગ્રીની વાત પણ બાળકો કરે તે માટે સ્વતંત્રતા આપો. બાળકો દ્વારા નિર્માણ થયેલ સામગ્રીનું શાળા પરિસર અને વર્ગમાં યોગ્ય પ્રદર્શન થાય તેવું આયોજન કરવું જોઈએ. આવું કરવાથી પ્રવૃત્તિનું પરોક્ષરીતે મૂલ્યાંકન પણ થઈ જાય છે. પ્રવૃત્તિની જાણ વાલીઓને પણ થાય તેવો પ્રયાસ કરવો જોઈએ.આ બધી પ્રવૃત્તિઓથી જે પ્રોજેક્ટ બેઝ્ડ લર્નિંગની શરૂઆત થાય છે અને તેનાં દ્વારા લાંબાગાળાનાં જે ફાયદાઓ થાય છે તેની વાત પણ વાલીઓને કરવી જોઈએ.

શિક્ષણના ક્ષેત્રો અને અભ્યાસક્રમનાં ધ્યેયો

શારીરિક વિકાસ

CG-1 બાળકોમાં એવી ટેવો વિકસે છે જે તેમને સ્વસ્થ અને સુરક્ષિત રાખે છે.

CG-2 બાળકો સંવેદનાત્મક દૃષ્ટિકોણમાં ચોકસાઈ (શાર્પનેસ) વિકસાવે છે.

CG-3 બાળકો તંદુરસ્ત અને લચીલું શરીર વિકસાવે છે.

સામાજિક-ભાવનાત્મક અને નૈતિક વિકાસ

CG-4 બાળકો ભાવનાત્મક બુદ્ધિ વિકસાવે છે, એટલે કે, તેમની પોતાની લાગણીઓને સમજવા અને તેનું સંચાલન કરવાની ક્ષમતા કેળવે છે તેમજ સામાજિક ધોરણોને હકારાત્મક પ્રતિસાદ આપે છે.

CG-5 બાળકો ઉત્પાદક કાર્ય અને 'સેવા' પ્રત્યે હકારાત્મક અભિગમ કેળવે છે.

CG-6 બાળકો તેમની આસપાસના કુદરતી વાતાવરણ પ્રત્યે સકારાત્મક સંબંધ વિકસાવે છે.

જ્ઞાનાત્મક વિકાસ

CG-7 બાળકો અવલોકન અને તાર્કિક વિચાર દ્વારા આસપાસની દુનિયાને સમજે છે.

CG-8 વિશ્વને ઓળખવા માટે બાળકો માત્રા, આકારો અને માપન દ્વારા ગાણિતિક સમજ અને ક્ષમતા વિકસાવે છે.

ભાષા અને સાક્ષરતા વિકાસ

CG-9 બાળકો બે ભાષાઓમાં રોજબરોજની ક્રિયાપ્રતિક્રિયા માટે અસરકારક પ્રત્યાયન કૌશલ્ય વિકસાવે છે.

CG-10 બાળકો પ્રથમ ભાષામાં વાંચવાની અને લખવાની ઝડપ વિકસાવે છે.

CG-11 બાળકો દ્વિતીય ભાષામાં વાંચવાનું અને લખવાનું શરૂ કરે છે.

કલાત્મક અને સાંસ્કૃતિક વિકાસ

CG-12 બાળકો દૃશ્યમાન કલા અને પ્રસ્તુતિની ક્ષમતાઓ અને સંવેદનશીલતા વિકસાવે છે તથા કલા દ્વારા અર્થપૂર્ણ અને આનંદદાયી રીતે તેમની લાગણીઓ વ્યક્ત કરે છે.

અધ્યયનની સકારાત્મક આદતનો વિકાસ

CG-13 બાળકો શાળાના વર્ગખંડ જેવા ઔપચારિક શિક્ષણના વાતાવરણમાં સક્રિયપણે ભાગ લેવા માટેની અધ્યયનની ટેવ વિકસાવે છે.

પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિબુક શિક્ષક-વાલી જોગ સંદેશ...

પ્રિય શિક્ષક ભાઈ બહેનો અને વાલીઓ

નમસ્કાર. શિક્ષણ એ જ્ઞાન, કૌશલ્ય, માન્યતાઓ અને જીવન ઘડતર માટેની સંપાદનની પ્રક્રિયા છે. બાળકની શિક્ષણ મેળવવાની શરૂઆત પોતાના પરિવારમાંથી થાય છે. પછી બાળક પોતાનું વાતાવરણ અને શાળામાંથી શીખવાના અનુભવો એકત્રિત કરી જાતે શીખવાનો પ્રયાસ કરે છે. જાતે શીખવાની પ્રક્રિયા બાળકને અવલોકન, સમજવા અને અનુભૂતિ કરવાનું, શિષ્ટતાથી કાર્ય કરવાનું, સર્જનાત્મક બનવાનું શીખવે છે. બાળકોમાં રહેલી સર્જનાત્મકતાને પોષવા માટે, ખીલવવા માટે રાજ્યની શાળાઓમાં અભ્યાસ કરી રહેલા ધોરણ ૧ ના બાળકો માટે આ પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિબુક નિર્માણ કરવામાં આવેલ છે.

સામાન્ય રીતે શીખેલી બાબતોને માત્ર સાંભળેલ હોય તો આગળ જતા ભૂલી જવાનો ડર રહે છે, જોવાથી લાંબો સમય યાદ રહે છે, પરંતુ જો જાતે કરેલ હોય તો જીવનપર્યંત યાદ રહે છે. પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિબુકનો મુખ્ય હાર્દ આ જ છે કે બાળકો શીખવાની પ્રક્રિયા જાતે કરે અને જીવન પોતાના જ્ઞાનમાં વધારો કરે. અહીં અભ્યાસક્રમ અનુબંધિત અધ્યયન નિષ્પત્તિઓના, જે તે ધોરણ, વિષય અને વયની રુચી અને જરૂરિયાત મુજબના, સ્થાનિકતાને સમાવતા અને મુક્ત કે સ્વતંત્ર પ્રકારની પ્રવૃત્તિ આપીને બાળકોને જાતે શીખવાની બહુ મોટી તક ઊભી કરી રહ્યા છીએ.

આ પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિબુક વર્ગ શિક્ષણ સાથે સમયાંતરે સતત ચાલતી પ્રક્રિયા રહેશે. પ્રારંભિક શિક્ષણનાં પ્રથમ ડગલાંથી લઈને ધોરણ નવ સુધીમાં બાળકો જાતે પ્રાયોગિક ક્રિયા કરી શીખવાનો પ્રારંભ કરે તે આશયથી નિર્માણ થયેલી આ પ્રવૃત્તિપોથીનાં ઉપયોગ પહેલા અહીં આપેલ કેટલીક બાબતો આપણે સમજવી જરૂરી છે :

1. અહીં આપેલ પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિમાં વિવિધ પ્રકારે પ્રવૃત્તિ આપવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. અવલોકન, સર્વેક્ષણ, વાંચન,મુલાકાત, પ્રવૃત્તિલક્ષી, અનુભવયુક્ત અને રિસોર્સ આધારિત પ્રવૃત્તિનો સમાવેશ થયેલો છે. કેટલીક પ્રવૃત્તિઓ કરીને તેનો અનુભવ માત્ર લખવાનો છે જ્યારે કેટલીક પ્રવૃત્તિઓ કરી તેની આધારભૂત માહિતી લેખવાની, દોરવાની કે ચિત્ર દ્વારા ચિપકાવવાની પણ છે.

2. આ પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિબુક વર્ગ શિક્ષણને વધુ બળવત્તર બનાવવા માટે છે, નહિ કે વધારાના અભ્યાસની સામગ્રી. એટલે બાળકોમાં આ પોથીનો ઉપયોગ વધુ રસપૂર્વક પરંતુ ભારવિહીન રીતે થાય તેની કાળજી લઈશું. ટૂંકમાં વર્ગશિક્ષણને સહાયક છે તેવું થવું જોઈએ.

3. અહીં આપેલી પ્રવૃત્તિ પૈકી શરૂઆતનાં અભ્યાસક્રમ આધારિત અને અધ્યયન નિષ્પત્તિ અનુબંધિત હશે. જેથી આ પ્રકારની પ્રવૃત્તિ કર્યા બાદ બાળકોને એ સમજ સતત આપવી જરૂરી છે કે તેઓ જે માહિતી એકત્રિત કરી રહ્યા છે તે પણ ભણવાનો જ ભાગ છે. ભવિષ્યમાં તેઓના વિકાસ સંદર્ભે ઉપકારક રહે છે તે પણ જણાવવું રહ્યું.

4. આ પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિબુકની પ્રવૃત્તિ કરવા માટે બાળકોને ઓછામાં ઓછું એક સપ્તાહ અને વધુમાં વધુ એકાદ માસ જેટલો સમય આપવો જરૂરી છે. કેટલીક સંકલનની પ્રવૃત્તિઓ પૂરા વર્ષ દરમિયાન પણ ચલે તેવા પ્રકારની હોવાથી આવો પ્રયાસ કરાયો છે.

5. આપેલા પ્રવૃત્તિનાં શિર્ષક સાથે તેમાં શું કરવાનું છે તેની પ્રાથમિક માહિતી આપવામાં આવેલી છે. જેનાથી શિક્ષકોને માર્ગદર્શનમાં અને બાળકોને પ્રવૃત્તિ માટેની દિશા મળી રહે.

6. જે તે પ્રવૃત્તિમાં બાળકોએ શું કરવાનું છે તે શિક્ષક દ્વારા સ્પષ્ટ કરવાની છે, પરંતુ કઈ રીતે ? ક્યાંથી ? કેવી રીતે ? કરવાનું છે ? તે બાળકો પર છોડવામાં આવેલ છે. આ સ્વતંત્રતા જ પ્રવૃત્તિપોથીનો હાર્દ છે કે દરેક જાતે શીખવા માટે મથામણ કરવાની છે અને માહિતીના આધારે અનુભવ સાથે ચોક્કસ તારણ પર જવાનું છે.

7. પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિબુકમાં આપેલા ઉદાહરણો માત્ર સૂચક છે, આવા બીજા ઉદાહરણો લઈને બાળકોએ કઈ રીતે આગળ વધવું. પરંતુ અન્યને પોતાની રીતે પણ માહિતી મેળવી કે પ્રવૃત્તિ કાર્ય કરવું હોય તેની પણ સ્વતંત્રતા અપાયેલ છે.

8. કેટલીક પ્રવૃત્તિ દરમિયાન બાળકો મૉડેલ, રમકડું, સાધન-સામગ્રી નિર્માણ કરશે. આ બધી અલગથી નિર્માણ થતી બાબતોનું નિદર્શન અને પ્રદર્શન પણ થાય તેની કાળજી લેવાની રહેશે.

9. પ્રૉજેક્ટ-પ્રવૃત્તિબુકમાં માહિતી સાથે આપેલ પ્રવૃત્તિ સિવાય શિક્ષકે પોતાના વર્ગના બાળકોની રૂચિ, વય, વિષય, ક્ષમતા, સ્થાનિકતા અને અન્ય બાબતોને ધ્યાને લઈ પ્રવૃત્તિ માટે પણ સ્વતંત્રતા આપવામાં આવેલ છે.

10. પ્રવૃત્તિપોથીમાં શિક્ષક પોતાની રૂચિ, જરૂરિયાત અને વર્ગના બાળકોની ક્ષમતાને ધ્યાને લઈ સ્થાનિક બાબતોને આમેજ કરતી પ્રવૃત્તિ આપેલ છે જેથી દરેક વિસ્તારના બાળકો પ્રવૃત્તિમાં ભાગ લઈ શકે.

11. આપેલા દરેક પ્રવૃત્તિમાં વિદ્યાર્થીઓ શીખવા માટે જાતે જ ઉત્તમ અવલોકન, પરીક્ષણ, પૃથ્થકરણ અને નિરીક્ષણ કરે તે માટેની સમૂહમાં સૂચના અને દૃષ્ટાંતો પૂરા પાડવા.

12. આ પ્રવૃત્તિમાં વિદ્યાર્થીઓ સહેલાઈથી માહિતી શોધી લાવે કે સમાન માહિતી એકત્રિત કરે તો પ્રવૃત્તિની ગરિમા રહેતી નથી અને વિદ્યાર્થીઓની રૂચિ પણ ઓછી થઈ જાય છે તેથી દરેક પ્રવૃત્તિ કંઈક અલગ નવીન બાબત શીખવે છે તેવો હેતુ વિદ્યાર્થીઓને સમજાવવો જરૂરી છે.

13. શિક્ષક દ્વારા વિદ્યાર્થીની પ્રવૃત્તિનું કાર્ય પૂર્ણ થયા બાદ વર્ગમાં દરેકને પોતાની પ્રવૃત્તિની માહિતી આપવા માટે પૂરતો સમય આપવો જરૂરી છે, જેથી દરેકની વાતમાં કોઈ અલગ બાબત હોય તો તે નવાચારની દરેકને જાણ થાય.

14. પ્રવૃત્તિ દરમિયાન માતા-પિતા, શાળા-વર્ગ, પુસ્તકાલય, સોશીયલ મીડિયા, મોબાઇલ, ઇન્ટરનેટ જેવી બાબતો પણ મુખ્ય ભૂમિકા ભજવતા હોવાથી તેની મદદ માટે પૂરતું માર્ગદર્શન પૂરું પડવું.

15. કેટલીક પ્રવૃત્તિ દરમિયાન વિદ્યાર્થીઓને ગામના સ્થાનિક કારખાના, સંસ્થા, દુકાન, સ્થળોની મુલાકાત લેવાનું બનશે જેથી શિક્ષક દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને મુલાકાત દરમિયાન ધ્યાનમાં રાખવાની બાબતો અને નિયમો કે સૂચનાઓની સમજ આપવામાં આવે તે જરૂરી છે.

16. પ્રવૃત્તિ દરમિયાન નિર્માણ થયેલ મૉડેલ્સ કે સાધન-સામગ્રી વર્ગ અને શાળાના પરિસરમાં દરેકને જોવા મળે તેવું આયોજન કરવું જોઈએ.

17. પ્રવૃત્તિનું કાર્ય પૂર્ણ કર્યા બદલ વિદ્યાર્થીઓને વધુમાં વધુ પ્રોત્સાહન મળી રહે તે માટે વિશેષ પ્રયાસો થવા જરૂરી છે.

18. આ પ્રવૃત્તિ ભણવાના ભાગરૂપ છે, પરંતુ તેનો ભાર ન દેખાય તે માટે ફરજિયાત રીતે પ્રવૃત્તિ લાદી ન દેવો જોઈએ, પરંતુ વિદ્યાર્થીઓમાં રસ, ઉત્સુકતા અને રૂચી ઉત્પન્ન થાય તેવું કરવું જોઈએ.

19. વર્ગના વિદ્યાર્થીઓએ વર્ષ દરમિયાન કરેલા પ્રવૃત્તિકાર્યમાંથી એકત્ર થયેલી નવી-નવી બાબતો શિક્ષક દ્વારા આગળના વર્ષમાં આવનાર નવા વિદ્યાર્થીઓને ઉપયોગી થાય તે માટે ડોક્યુમેન્ટ સ્વરૂપે રાખવામાં આવે તેવું કરવું જોઈએ. જેથી વર્ષો બાદ પ્રવૃત્તિ આધારિત શીખવા-શીખવવાની પદ્ધતિ માટે વિશેષ સંદર્ભ મળી રહે.

20. કેટલીક પ્રવૃત્તિ માટે વિદ્યાર્થીઓના નાના-નાના સમૂહ બનાવવાના થશે, પરંતુ અહીં તે બાબત પર ખાસ ધ્યાન આપવું જોઈએ કે દરેક વિદ્યાર્થીનાં અનુભવો અલગ-અલગ હોય અને કોઈ એક સમાન એકબીજાની નકલ ન કરે.

21. **ટૂંકમાં આ પ્રોજેક્ટ-પ્રવત્તિબુક દ્વારા રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ-2020 અનુસાર વિદ્યાર્થીઓને અભ્યાસક્રમના માધ્યમે સર્જનાત્મક હોમવર્ક મળી રહે અને તે સાથે જૂથ ભાવના, વિચારોનું આદાન-પ્રદાન, સમસ્યા નિવારણ માટેની જાગૃતિ, સમુદાય માટે ઉપયોગિતા, લોકસંપર્ક, શીખવા માટેની પહેલવૃત્તિ, વાસ્તવિક જીવનની પરિસ્થિતિનો અનુભવ, મૌલિક સર્જન, ઉત્તરદાયિત્વ, સહભાગિતા, માહિતી માટેનું આયોજન, પ્રત્યાયન, તર્ક-કલ્પના-નવાચારનું સ્થાપન, સંદર્ભ સ્રોતનો ઉપયોગ અને જાતે શીખવા માટેની તકો પ્રાપ્ત થાય તે માટેના પ્રયાસો કરવામાં આવ્યા છે તેને ધ્યાને લઈ ઉપયોગ થાય તે અપેક્ષિત છે.**

બહુહેતુક બાબતોને આવરી લઈને નિર્માણ થયેલી આ પ્રવૃત્તિપોથીનાં ઉપયોગ દ્વારા શિક્ષક અને વિદ્યાર્થીઓમાં સંશોધનાત્મક વૃત્તિનો વિકાસ થાય તે માટે શુભેચ્છાઓ.

મહેશ પી. મહેતા
સચિવ, સમગ્ર શિક્ષા
ગુજરાત રાજ્ય

અનુક્રમણિકા ધોરણ -૧

ક્રમ	પ્રવૃત્તિનું નામ	પાન નં.
(૧)	મારો પડછાયો	૧
(૨)	મને શોધો ભાઈ	૨
(૩)	ગણો અને જોડો	૩
(૪)	મારા પીંછા	૪
(૫)	રામહાટ	૫
(૬)	મુસાફરીની મજા	૬
•	ફનપેજ	૭
•	ફનપેજ	૮
(૭)	મારો ચિત્રકોષ	૯
(૮)	ઘર	૧૦
(૯)	ભૂલ શોધો	૧૧
(૧૦)	મને બનાવો	૧૨
(૧૧)	મને ઓળખો	૧૩
(૧૨)	મારો અંગૂઠો	૧૪
(૧૩)	મને સાંભળો	૧૫
(૧૪)	આકાર બનાવો	૧૬
(૧૫)	મારું બ્રશ	૧૭
(૧૬)	જુઓ અને જોડો	૧૮
(૧૭)	પેટર્ન	૧૯
(૧૮)	વ્યવસાયકારો અને ઓજારો	૨૦
(૧૯)	મારો દિવસ	૨૧
(૨૦)	છુક છુક ગાડી	૨૨
•	ફનપેજ	૨૩
•	ફનપેજ	૨૪
(૨૧)	અધૂરું ચિત્ર પૂરું કરો	૨૫
(૨૨)	કેટલાં ડગલાં ?	૨૬
(૨૩)	કેટલાં આંગળ ?	૨૭
(૨૪)	આકારના અંકો	૨૮
(૨૫)	મારું રમકડું	૨૯
(૨૬)	મારી ઘડિયાળ	૩૦
(૨૭)	કેટલાં આકાર ?	૩૧

(૨૮)	મારું મૅચ બૉક્સ	૩૨
(૨૯)	મારો સ્વાદ	૩૩
(૩૦)	રસ્તો શોધો	૩૪
(૩૧)	મારા મૉડેલ્સ	૩૫
(૩૨)	ચિત્રનો મૂળાક્ષર	૩૬
(૩૩)	મારો પ્રવાસ	૩૭
(૩૪)	મને ગમે છે...	૩૮
(૩૫)	મારી ઋતુ	૩૯
(૩૬)	મારં પાન	૪૦
(૩૭)	મારું નામ	૪૧
(૩૮)	એક લાઈનમાં એક	૪૨
•	ફનપેજ	૪૩
•	ફનપેજ	૪૪
(૩૯)	કોણ નાનું ? કોણ મોટું ?	૪૫
(૪૦)	ક્યાં થાઉં છું ?	૪૬
(૪૧)	મારું તોરણ	૪૭
(૪૨)	પેપર ડિશ મહોરા	૪૮
(૪૩)	આકારનું ચિત્ર	૪૯
(૪૪)	છાપની ભાત	૫૦
(૪૫)	મૂળાક્ષરની મજા	૫૧
(૪૬)	મારાં ચિત્રો	૫૨
(૪૭)	મારી કિંમત	૫૩
(૪૮)	દીવાસળીની દુનિયા	૫૪
(૪૯)	છાપની દુનિયા	૫૫
(૫૦)	મારો કચરો	૫૬
(૫૧)	આકારની સ્થિતિ	૫૭
(૫૨)	ડૂબે કે તરે કહો ?	૫૮
(૫૩)	ચાલો બનાવીએ	૫૯
(૫૪)	ટપકાં જોડો	૬૦
(૫૫)	અમને ઓળખો	૬૧
(૫૬)	રંગોળી બનાવો	૬૨
•	ફનપેન	૬૩
•	ફનપેજ	૬૪

૧

મારો પડછાયો

વિદ્યાર્થીઓને સૂર્યપ્રકાશ કે લાઈટમાં પડતા પડછાયાની માહિતી આપો. આપેલ અસલ ચિત્ર સાથે તેના પડછાયાનું ચિત્ર જોડવાની સમજ આપો. વિદ્યાર્થીઓ પોતાના ઘરે લાઈટ, સૂર્યપ્રકાશ કે દીવા-મીણબત્તીના અજવાળામાં હાથ વડે વિવિધ પડછાયાની પ્રવૃત્તિ કરવાની સમજ આપો.

ચિત્ર	પડછાયો
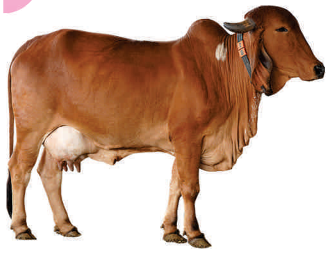	
	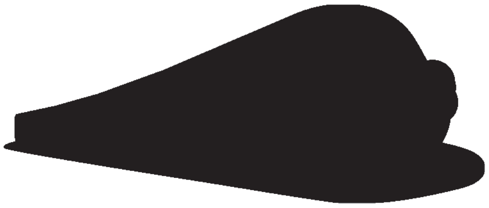

૨

મને શોધો ભાઈ

અહીં વિવિધ અંકો આપવામાં આવેલ છે. તે પૈકી ૩, ૫ અને ૮ અંક ક્યાં છે? તે શોધો. જ્યાં ૩ અંક દેખાય તેના પર ◯ કરો. જ્યાં ૫ દેખાય તેના પર □ કરો અને જ્યાં ૮ દેખાય તેના પર △ કરો.

૬	૮	૫	૩	૨	૧	૦
૭	૯	૬	૨	૮	૩	૫
૪	૩	૫	૪	૮	૩	૮
૬	૫	૪	૮	૩	૨	૧
૫	૮	૬	૩	૧	૨	૪
૭	૪	૫	૩	૮	૨	૧
૮	૩	૦	૭	૯	૫	૪

૩ ગણો અને જોડો

અહીં ડાબી બાજુ અંક લખેલા છે. તેની સામે દેખાતા ચિત્રો ધ્યાને લઈ જોડી બનાવો.

૫

૭

૩

૮

૬

૧

૨

૪

૯

૪ મારા પીંછા

આપણા શરીરના અંગોની જેમ જ પક્ષીઓને પણ અંગરૂપ પીંછાં હોય છે. તે ઉડવા સાથે રક્ષણનું પણ કામ કરે છે તેની સમજ આપી પક્ષીઓનાં ચિત્રો સાથે તેના પીછાંના ચિત્રો જોડવાની સમજ આપો : પક્ષીઓના અવાજ કરે. પક્ષીઓને ચણ નાખે, પક્ષીઓ માટે પાણીની વ્યવસ્થા કરે, તેવું વાતાવરણ નિર્માણ કરો.

પક્ષી	પીંછા
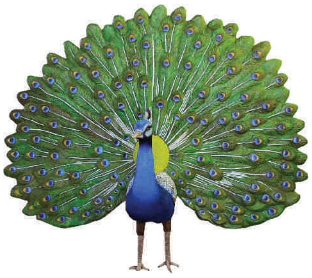	

૫ રામહાટ

આપેલા સિક્કા અને વિવિધ રૂપિયાની નોટ સામે તેટલી કિંમતમાં આવતી ચીજવસ્તુ કે સામગ્રીના ચિત્રો જોડવાની સમજ આપો. એક જ કિંમતમાં એકથી વધુ પ્રકારની સામગ્રી બજારમાં મળતી હોય છે તેની સમજ પણ આપો. બાળકોને વર્ગખંડમાં વેપારની રમત, રામહાટનો અનુભવ કરાવો. વર્ગખંડમાં બાળકો માટેના ચલણી નાણાં, સિક્કાની સામગ્રી ખરીદીની સમજ/અનુભવ આપો.

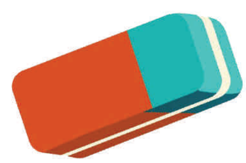

૬ મુસાફરીની મજા

આપેલા વાહનોના ચિત્રો જોઈ વિદ્યાર્થીઓ સમજ મેળવે કે તે વાહનો જમીન, પાટા, પાણી કે આકાશમાં ચાલે છે. ફનપેજ આપેલાં વાહનોના ચિત્રો કાપી બાળકો તેને યોગ્ય જગ્યાએ ચોંટાડે તેની સમજ આપો.

જમીન પર ચાલતા વાહન

હવાઈ માર્ગે ચાલતા વાહન

જળ માર્ગે ચાલતા વાહન

પાટા પર ચાલતા વાહન

ફનપેજ : સૂચના મુજબ વાહન કાપી લગાવો.

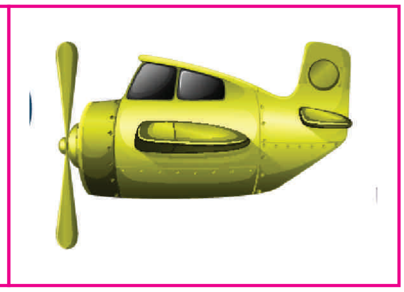

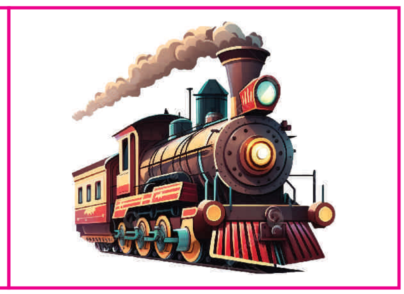

૭ મારો ચિત્રકોષ

આપેલ શબ્દો સમજી તે મુજબનાં ચિત્રો, છાપાં કે મેગેઝિનમાંથી કાપીને લગાવે તેની સમજ આપી પ્રવૃત્તિ કરાવો.

પ્રાણીના ચિત્રો

ઘરની ચીજવસ્તુઓના ચિત્રો

ઈલેક્ટ્રીસીટીથી ચાલતા સાધનોના ચિત્રો

ખાવાની સામગ્રીના ચિત્રો

૮ ઘર

- અહીં ચાર ગાડીઓ પૈકી કઈ બે ગાડી ભૂલભૂલામણીના રસ્તેથી ઘરે પહોંચશે તે પેન્સિલથી દોરીને બતાવો.
- આવી અન્ય ભૂલભૂલામણીવાળી પ્રવૃત્તિ બાળકોને સ્લેટમાં પણ કારવો.

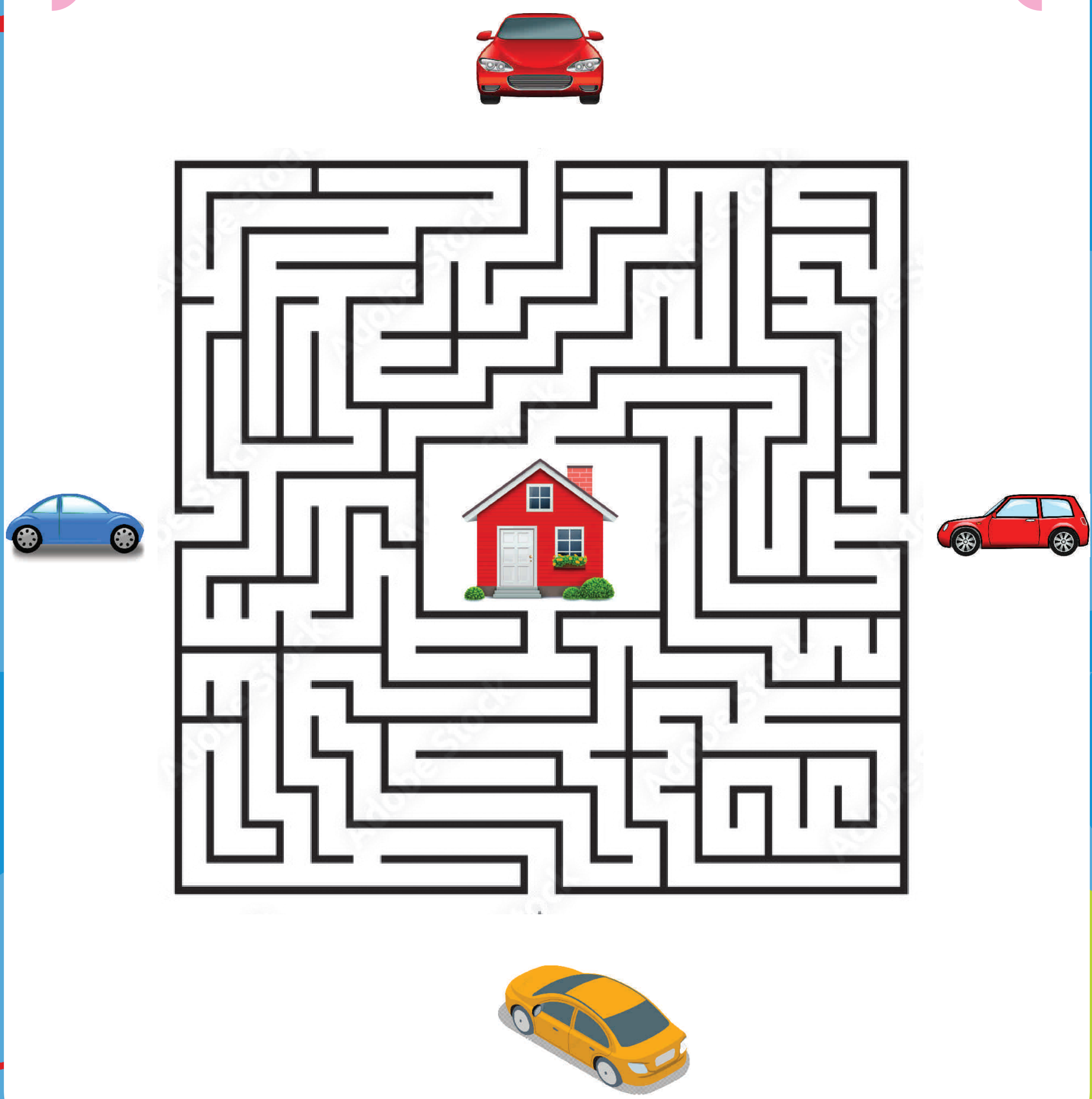

૯

ભૂલ શોધો

એક સરખા દેખાતા બંને ચિત્રમાં કેટલીક બાબતો ગુમ થઈ ગઈ છે. બંને ચિત્રોમાં રહેલો તફાવત શોધી તેના પર વર્તુળ કરવા કહો.

૧૦ મને બનાવો

વિવિધ આકારોથી બનતા ચિત્ર પર છાપાં, મેગેઝિન કે રંગીન કાગળનાં આકારો ફાડી કે કાપી લગાવવાની સમજ આપો.

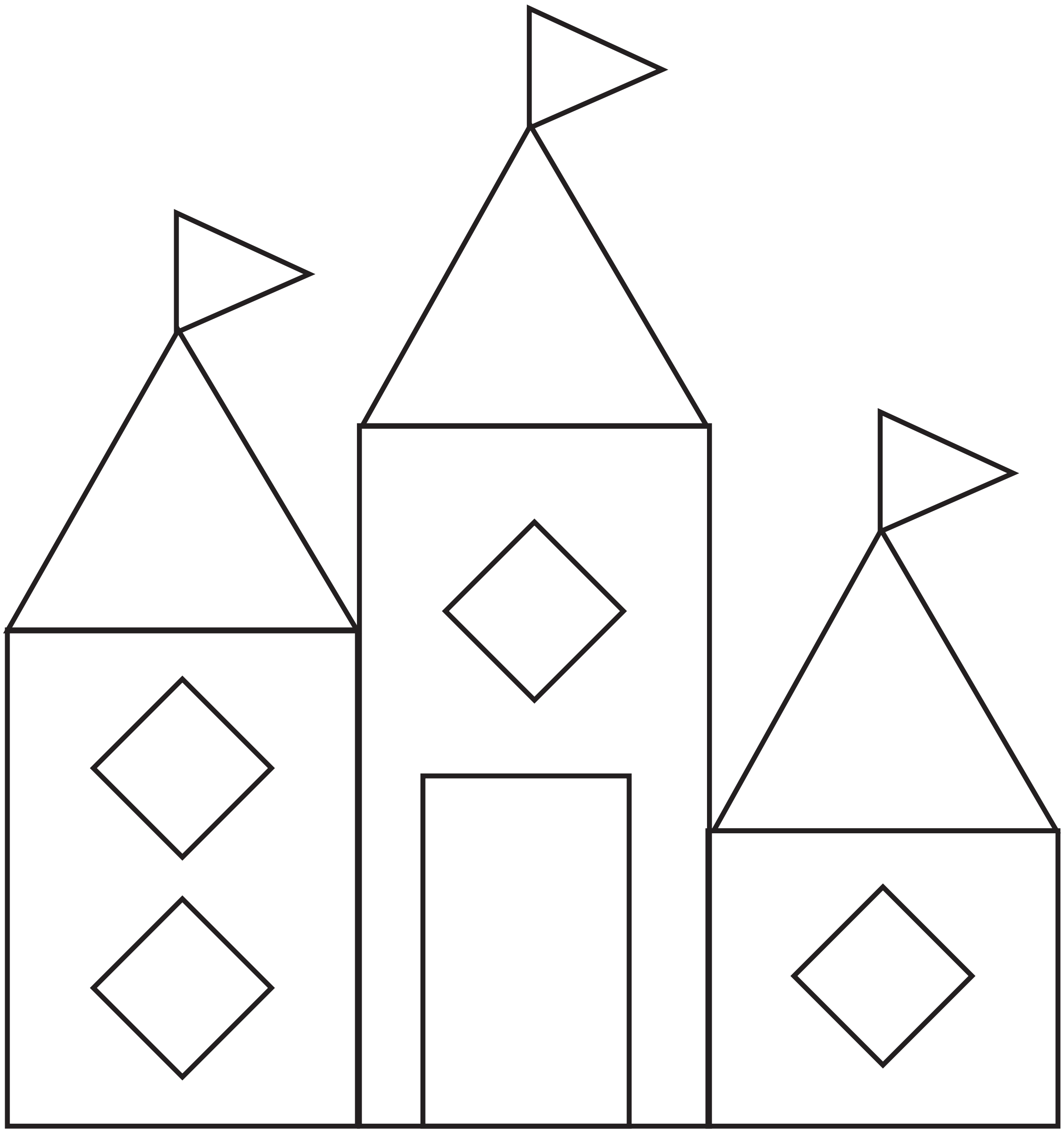

૧૧

મને ઓળખો

મોટા કાગળમાં આપેલા મૂળાક્ષરોમાં છાપાં, મેગેઝિન કે રંગીન કાગળનાં ટુકડાઓ ફાડી કે કાપી લગાવવાની સમજ આપો.

નામ

ગામ

૧૨ મારો અંગૂઠો

શાહી અને અંગૂઠા વડે બનેલાં ચિત્રો જોઈ તે મુજબ નીચેની જગ્યામાં અંગૂઠા વડે અન્ય વિવિધ ચિત્રો બનાવે તેની સમજ આપો.

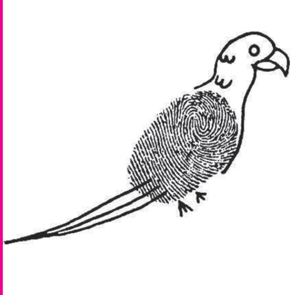

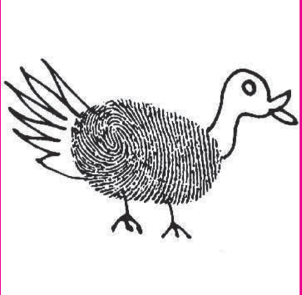

૧૩ મને સાંભળો

મોબાઈલ કે અન્ય ડિજિટલ ઉપકરણ વડે વિદ્યાર્થીઓને અલગ-અલગ પ્રાણી અને પક્ષીઓના અવાજ સંભળાવો. જેનો અવાજ અહીં નીચે આપેલા ચિત્રો સાથે બંધ બેસતો હોય તેની નીચે ટીક (✓) કરવાની સમજ આપો. આવાં અવાજો વિદ્યાર્થીઓ કાઢે તેવી પ્રવૃત્તિ કરાવો.

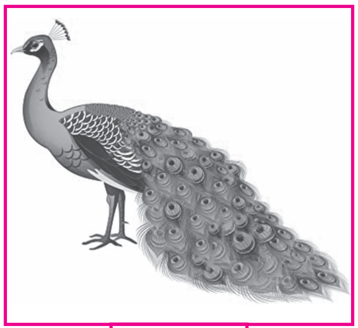

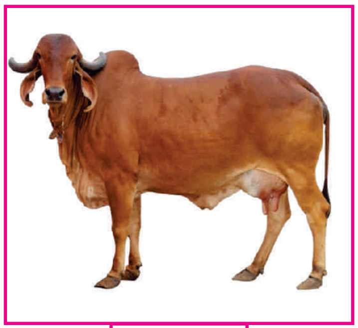

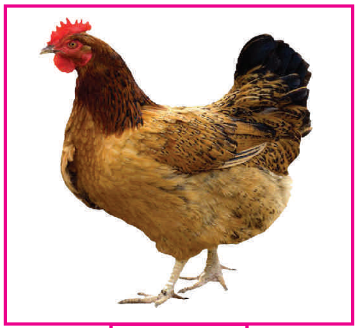

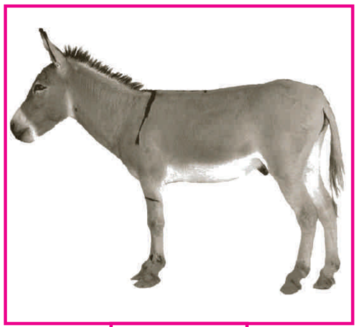

૧૪ આકાર બનાવો

આપેલ અડધાં આકારને પૂરો કરી તેમાં છાપાં, મેગેઝિન કે રંગીન કાગળનાં ટુકડાઓ ફાડી કે કાપી લગાવવાની સમજ આપો.

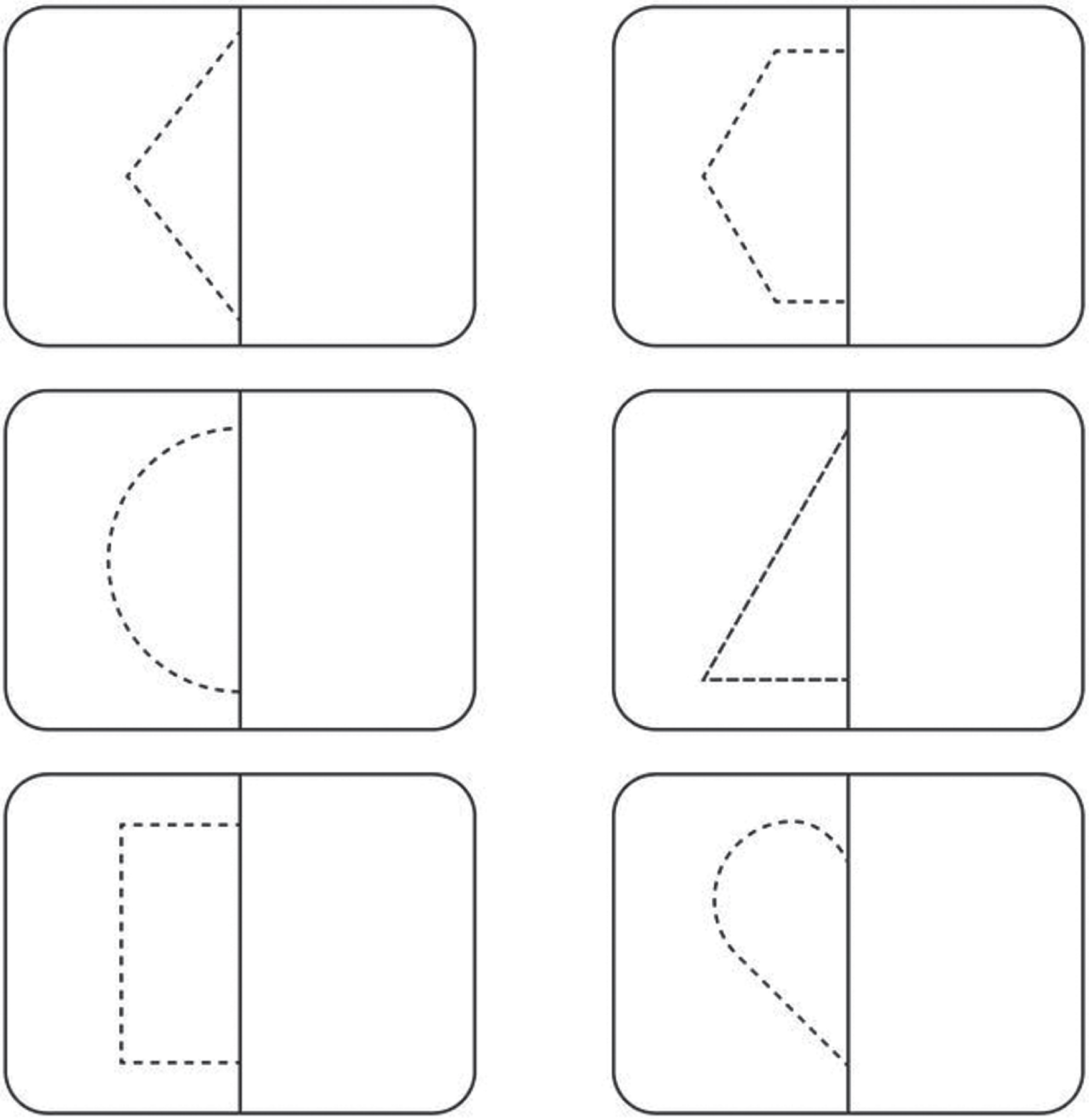

૧૫

મારું બ્રશ

ચિત્રમાં આપેલ ક્રિયાઓમાં વિવિધ બ્રશનો ઉપયોગ થયેલો જોવા મળે છે. આવા ચિત્રોમાં કઈ ક્રિયા માટે કેવા પ્રકારનું બ્રશ ઉપયોગમાં લેવાય છે તેની સમજ મેળવી વિદ્યાર્થીઓ તે ચિત્રને બંધબેસતું બ્રશનું ચિત્ર દોરે તેની માહિતી આપો.

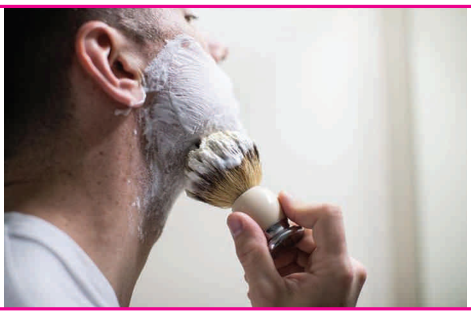

૧૬ જુઓ અને જોડો

અંગ્રેજી આલ્ફાબેટ ઓળખી તેના ટપકાંઓ જોડી મૂળાક્ષર બનાવી તેના જેવા મૂળાક્ષર સાથે જોડે તેવી સમજ આપી આવા બીજા અન્ય મૂળાક્ષરોનો મહાવરો કરાવો.

A	C
B	A
C	B
D	F
E	D
F	E

૧૭

પેટર્ન

લખેલ સંખ્યા મુજબ આગળ વધારતા જઈ એક પેટર્ન બનાવે તેવી સમજ આપો. આવી પેટન આકાર, રંગ અને મૂળાક્ષરોની પણ કરાવી શકાય.

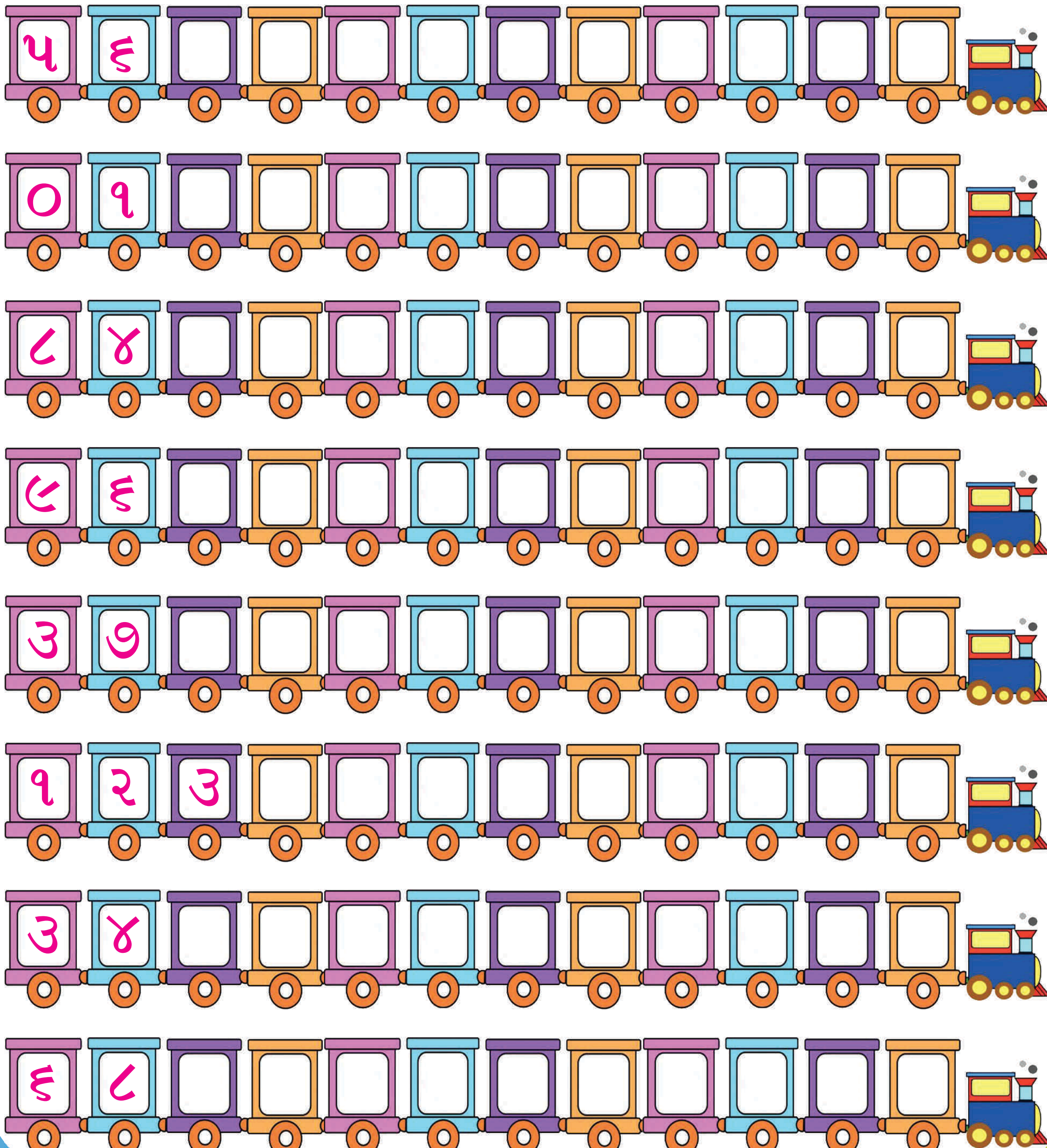

૧૮ વ્યવસાયકારો અને ઓજારો

વ્યવસાયકારોને ઉપયોગી ઓજારો સાથે જોડી તેનું કાર્ય કહેવા માટેની સમજ આપો. આવા અન્ય વ્યવસાયકારો અને તેના ઓજારોની માહિતી એકઠી કરવા કહો.

૧૯ મારો દિવસ

વિદ્યાર્થીઓને સમજ આપો કે ચિત્રમાં આપેલ વિવિધ ક્રિયાઓ પૈકી તેઓ તે ક્રિયાઓ ક્યા ક્રમમાં એટલેકે દિવસથી સાંજ સુધીના ક્રમમાં કરે છે તેને યોગ્ય ક્રમ આપવા કહો. દૈનિક ક્રિયાઓમાં કઈ કઈ ક્રિયાઓ કરવી જરૂરી છે તેની પણ માહિતી આપો.

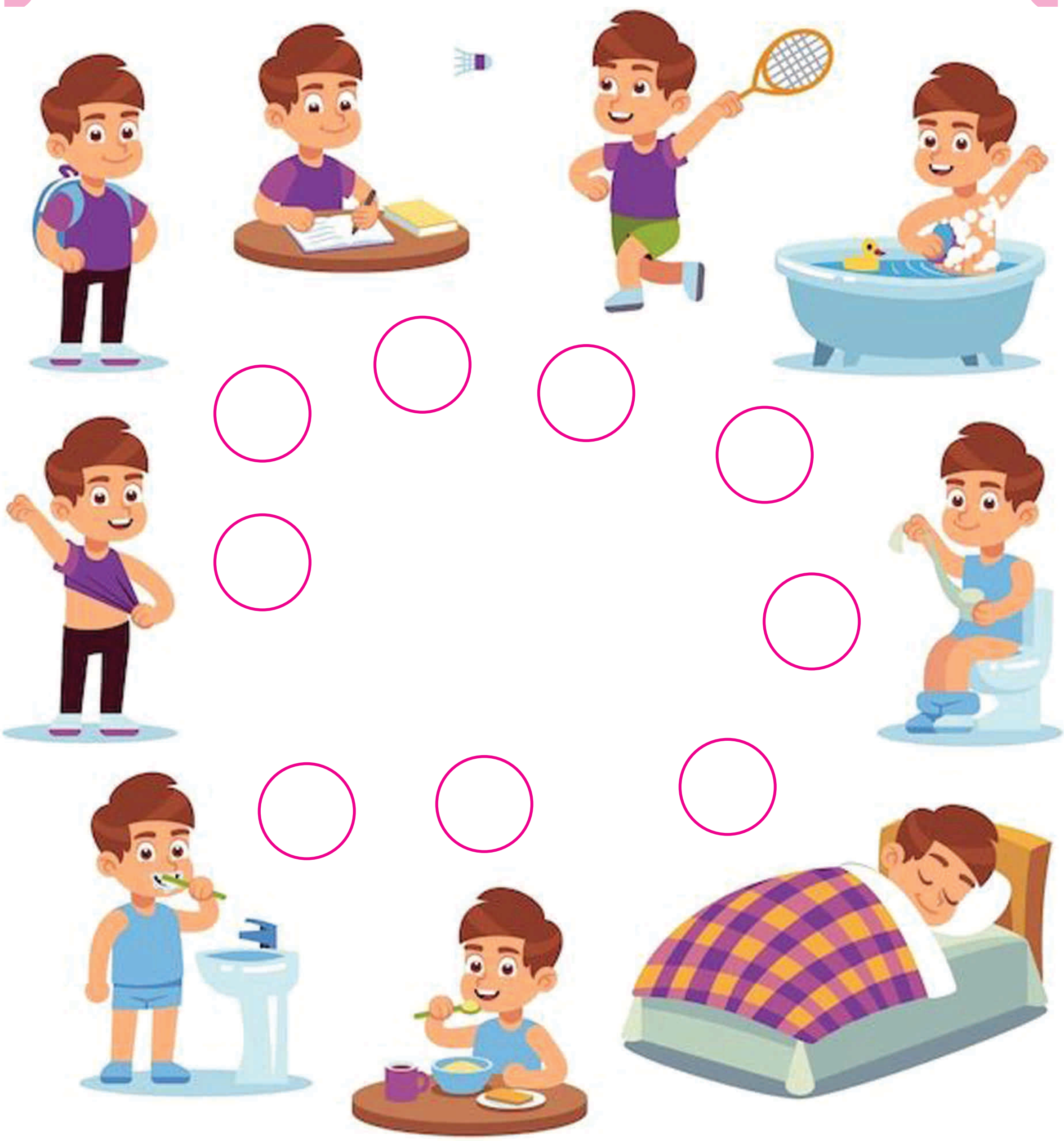

૨૦ છુક છુક ગાડી

ફનપેજ પરથી વારના નામ ક્રમમાં આપેલ ચિત્રમાં લગાવે તેની સમજ આપો. ક્રમમાં વારના નામ કેલેન્ડરમાં આપેલા હોય છે તે વાંચી યાદ રાખવા તેવી માહિતી આપો.

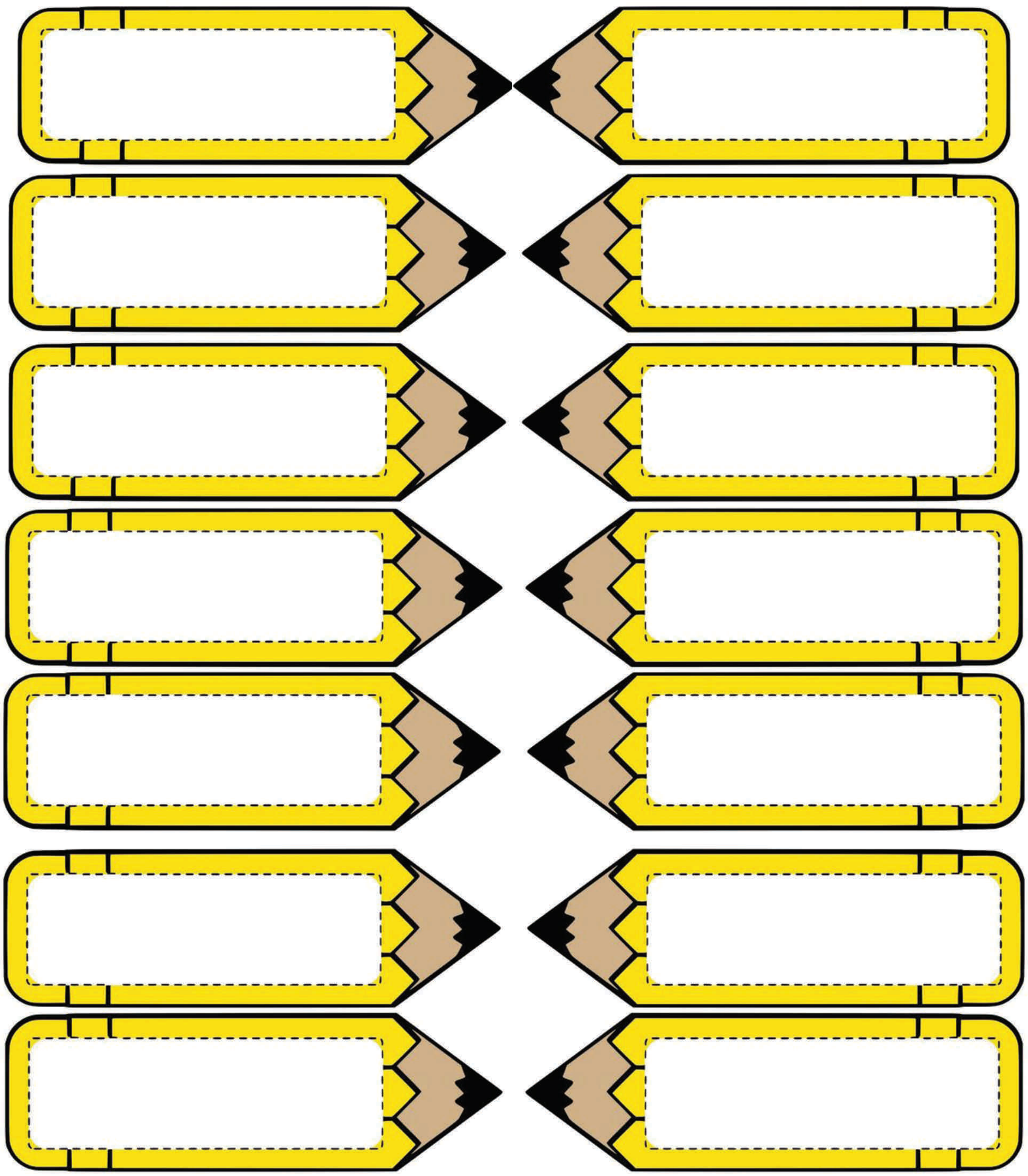

ફનપેજ : વારના નામ કાપી પ્રવૃત્તિ પૂરી કરો.

સોમવાર મંગળવાર

બુધવાર ગુરૂવાર

શુક્રવાર શનિવાર

રવિવાર

સોમવાર મંગળવાર

બુધવાર ગુરૂવાર

શુક્રવાર શનિવાર

રવિવાર

૨૧ અધૂરું ચિત્ર પૂરું કરો

આપેલ અધુરાં ચિત્રોને પૂરા કરવાની સમજ આપો. આ પ્રકારે સરખા દેખાતા કોઈ પણ ચિત્ર કે ચીજવસ્તુના ચિત્રો બનાવી શકાય તેની માહિતી આપો.

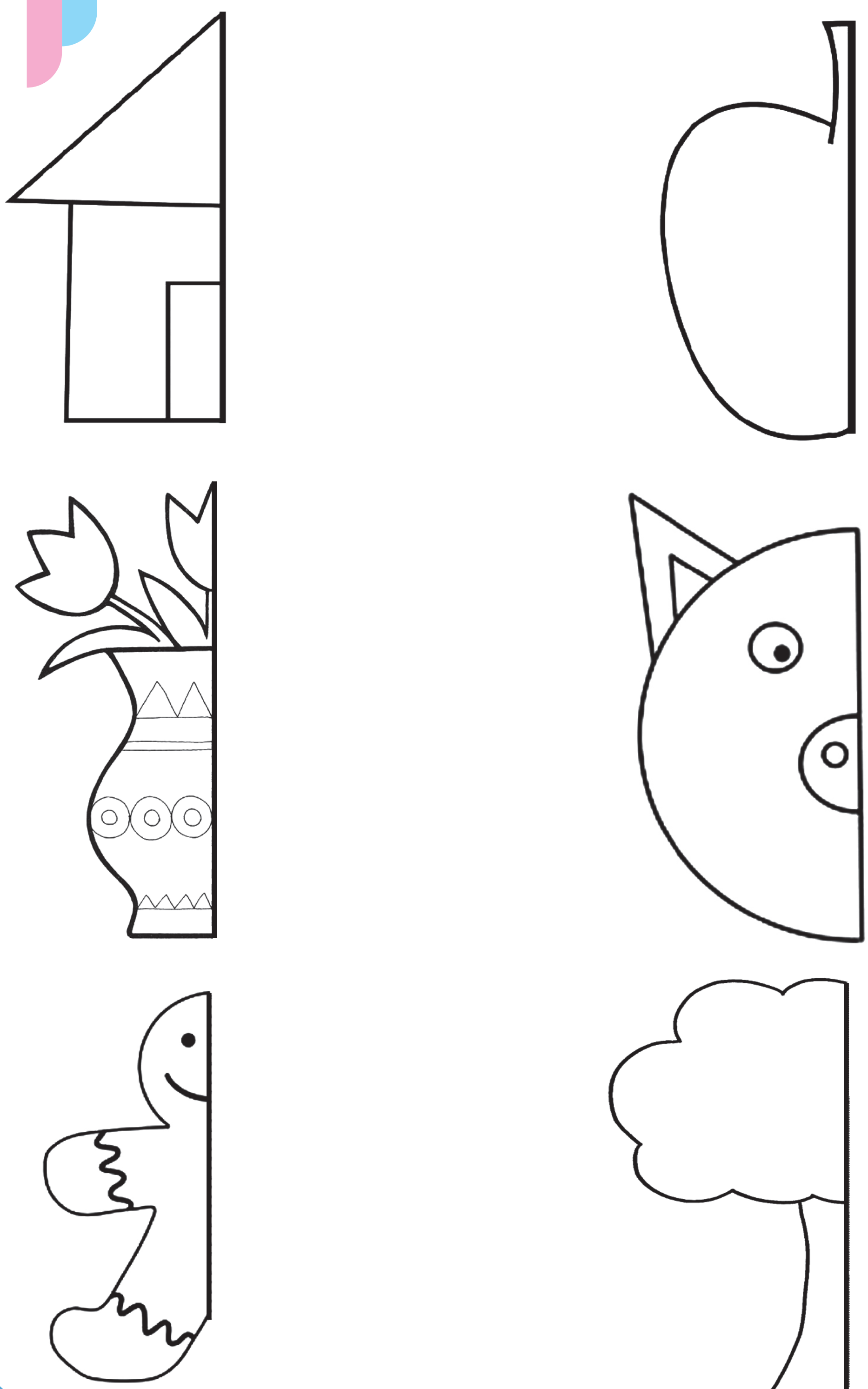

૨૨ કેટલાં ડગલાં ?

ભાઈ બહેન ઊભા છે ત્યાંથી અલગ-અલગ સ્થળોનાં ચિત્રો આપેલા છે. બંનેને જે તે સ્થળે જવા માટે કેટલા ડગલાઓની જરૂર પડે છે તે ડગલાના ચિત્ર આપેલ છે. જે તે સ્થળ સાથે આપેલ જગ્યામાં ત્યાં સુધી પહોચવામાં જેટલા ડગલાઓ ભરેલા તેની સંખ્યા લખવા કહો. વિદ્યાર્થી શાળાથી ઘર, ઘરથી અન્ય જગ્યાએ આવવાં-જવા માટે સંભવિત કેટલા ડગલાઓ ભરતા હશે તેની સમજ આપો.

૨૩ કેટલાં આંગળ ?

આપેલ ચિત્રમાની ચીજવસ્તુઓ મેળવી તેને આંગળાથી માપી તેની સામે કેટલા આંગળની છે તે સંખ્યા લખવાની સમજ આપો. આવી રીતે ઘર, શાળા કે અન્ય જગ્યાએ રહેલી ચીજવસ્તુઓ કેટલા આંગળની હોય છે તે શોધી લાવવા માહિતી આપો.

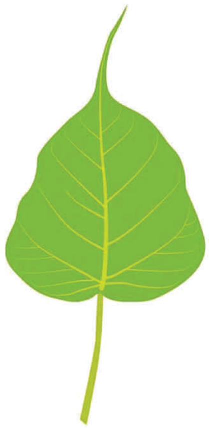

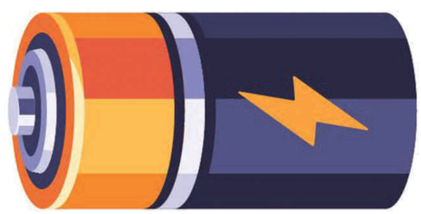

૨૪ આકારના અંકો

વિવિધ આકારોમાંથી બનેલ અંક ૧ પર છાપા કે રંગીન કાગળના ટુકડા લગાવવા કહો. અંક ૧ ની માફક ૨, ૩, ૪ અને ૫ માં પણ અલગ કાગળમાં અંકોના કોલાજ ચિત્ર મુજબ છાપાં-મેગેઝિન કે રંગીન કાગળ, ગોળીઓ, ટીલડી, અનાજ-કઠોળના દાણા, રેતી લગાવી શણગાર કરો. અલગથી કરેલા આ કાર્યને વર્ગના પ્રદર્શનમાં મૂકવાની માહિતી આપો.

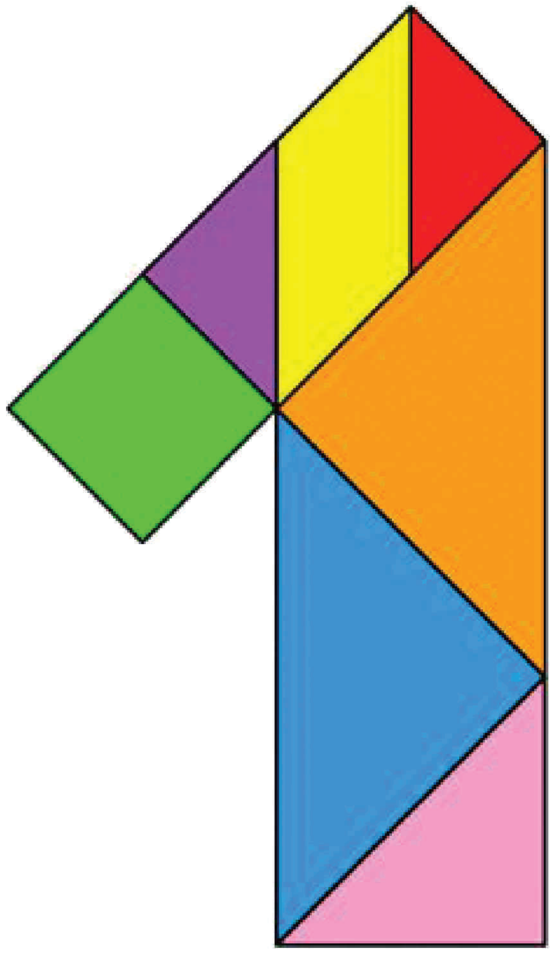

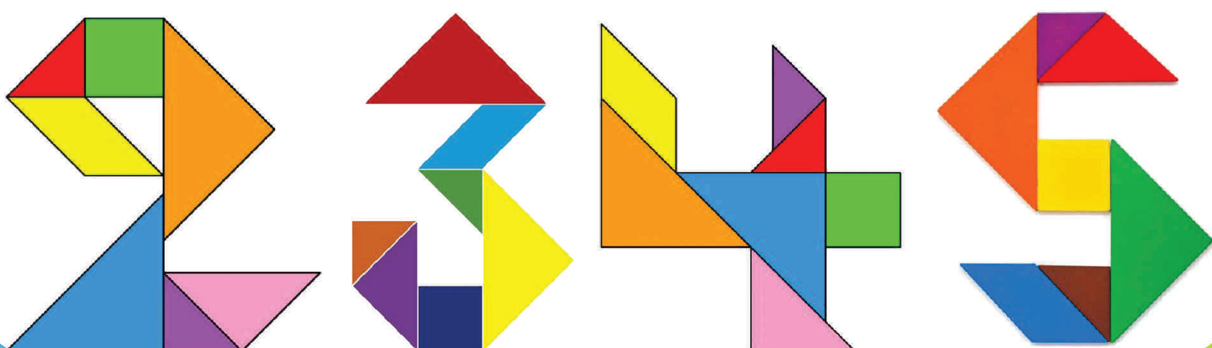

૨૫ મારું રમકડું

કાગળની ગડી વાળીને બનાવેલ વિવિધ ચીજવસ્તુઓ બનાવવા માટે સમજ આપો. આ પ્રકારના કાગળની ગડી વાળીને અન્ય કઈ-કઈ ચીજવસ્તુઓ બનાવી શકાય તેની માહિતી પૂછો.

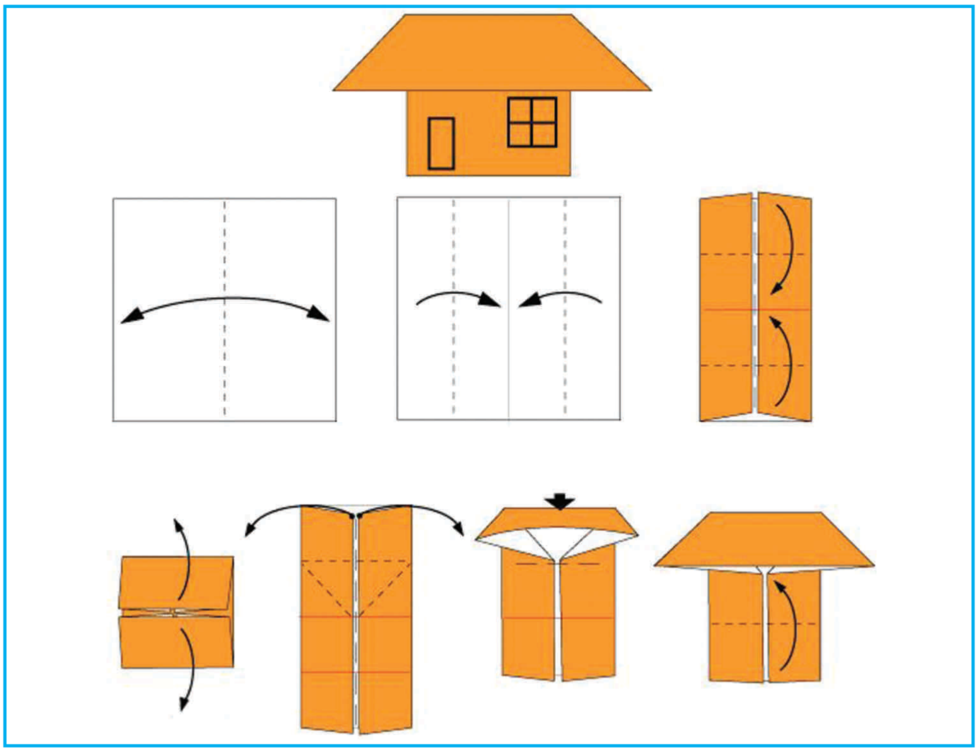

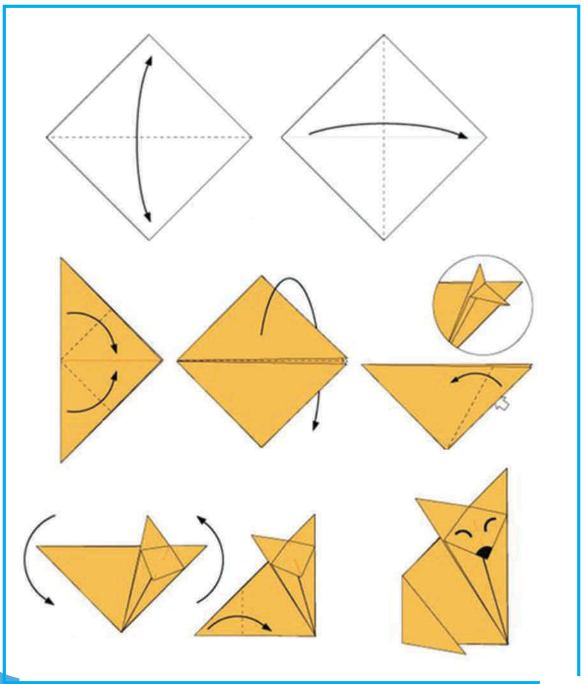

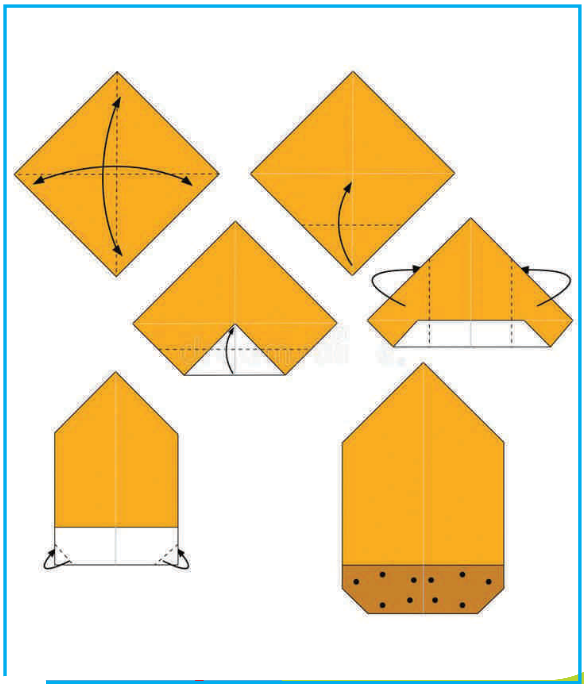

૨૬ મારી ઘડિયાળ

પૂંઠા કે જાડા કાગળ પર સાદો કાગળ લગાવી નમૂના મુજબની ઘડિયાળ બનાવે તેવી સમજ આપો. ઘડિયાળનો આકાર વિદ્યાર્થીઓ પોતે ઈચ્છે તેવો રાખી શકે અને સ્થાનિક સામગ્રીની મદદ વડે ત્રણ કાંટા સાથેની આ ઘડિયાળમાં જુના કેલેન્ડર, છાપાં, મેગેઝીનમાંથી અંગ્રેજીના ૧ થી ૧૨ અંકો કાપી તેમાં લગાવી વર્ગ સમક્ષ રજૂ કરે તેવી માહિતી આપો. આ ઘડિયાળમાંથી સમય અને અંગ્રેજી અંકોની ઓળખની સમજ આપી શકાય.

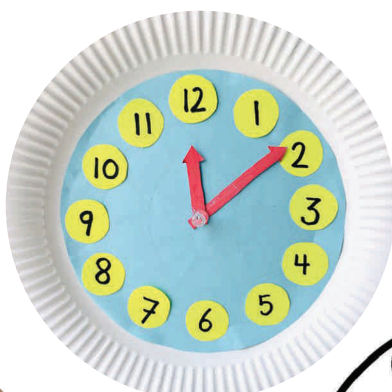

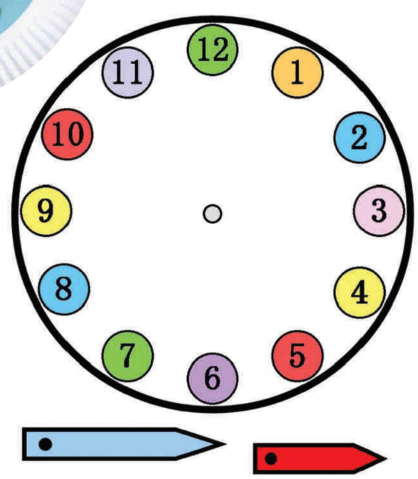

૨૭ કેટલાં આકાર ?

વિવિધ આકારોથી બનેલ ચિત્રો અન્ય કાગળ પર બનાવી તેના પર છાપાંનાં કે રંગીન કાગળમાંથી આકારના ટુકડાઓ કાપી લગાવવાની સમજ આપો. ચિત્રમાં કેટલા આકારો ઉપયોગમાં લેવાયા છે તેની સમજ આપી આજ આકારોથી અન્ય ચિત્રો પણ બની શકે તેની માહિતી આપો.

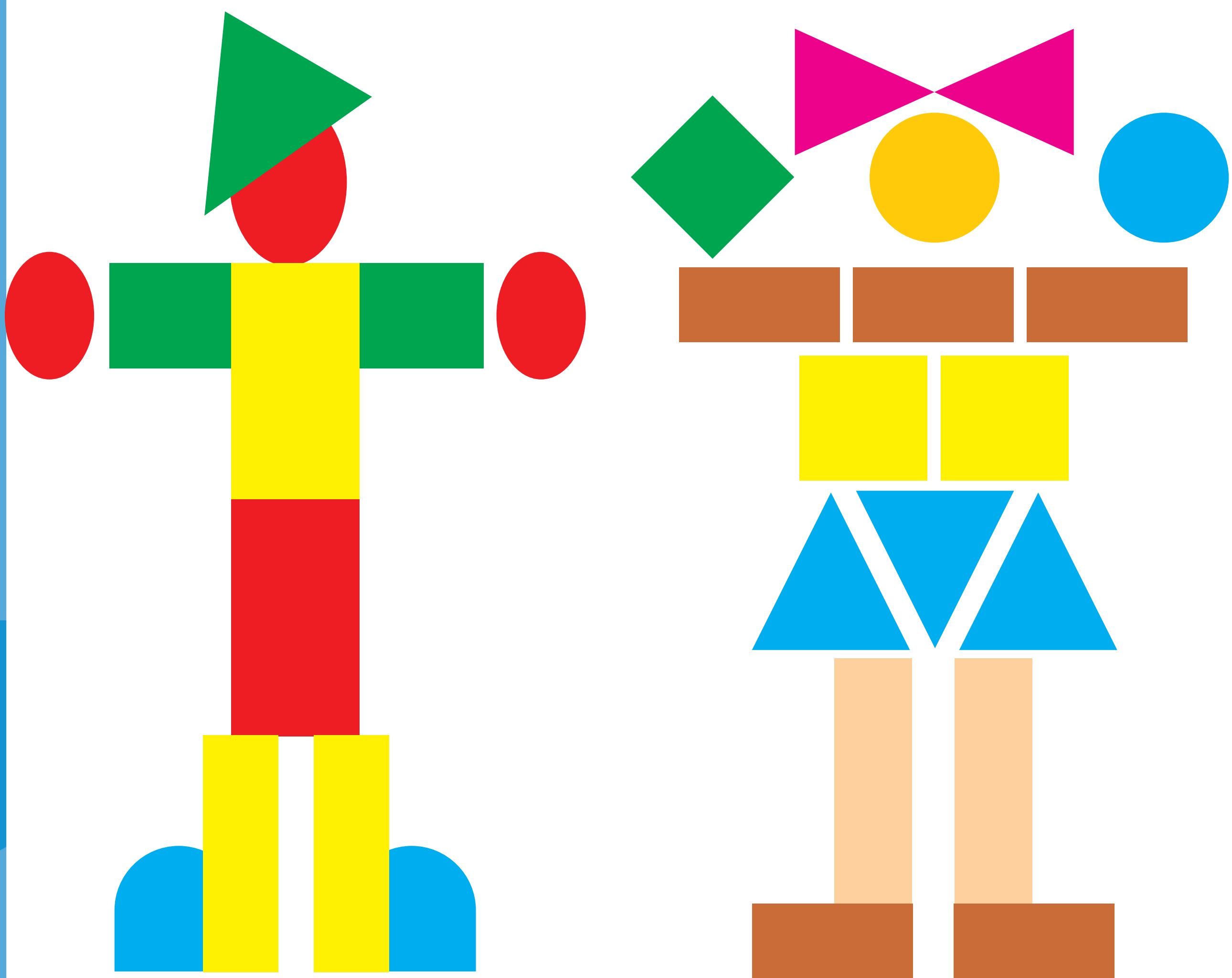

૨૮ મારું મેચ બૉક્સ

જુના બાકસ (મેચ બૉક્સ)માંથી બનાવેલ રમકડાંના ચિત્રો જોઈ તે મુજબના રમકડાં બનાવવા માટે સમજ આપો. આ રમકડાં વર્ગ પ્રદર્શનમાં મૂકવાની માહિતી આપો.

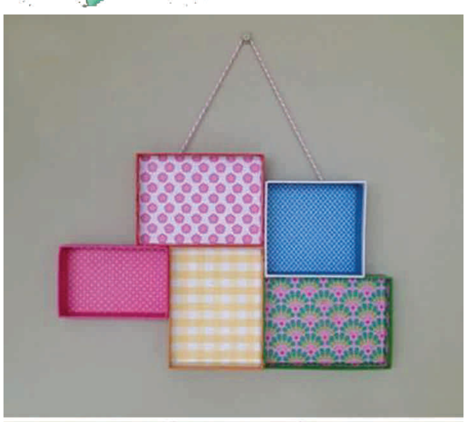

૨૯ મારો સ્વાદ

વિવિધ ખાદ્ય સામગ્રીના ચિત્રોને જીભમાં આપેલ સ્વાદ સાથે જોડવાની સમજ આપો. અલગ-અલગ સ્વાદ પૈકી વિદ્યાર્થીઓને કયો સ્વાદ વધુ ગમે અને કયો ઓછો તેની ચર્ચા કરવાની સમજ આપો.

૩૦

રસ્તો શોધો

સસલાને પોતાના ખોરાક ગાજર સુધી પહોંચાડવા માટેના સાચા રસ્તાને શોધવાની વિદ્યાર્થીને સમજ આપો. સાચા રસ્તામાં વચ્ચે જે-જે મૂળાક્ષરો આવતા હોય તેને અલગ કાગળમાં લખવા કહો. કાગળમાં લખેલા આ મૂળાક્ષરો પરથી વિવિધ શબ્દો બનાવી લખવા અને બોલવા કહો.

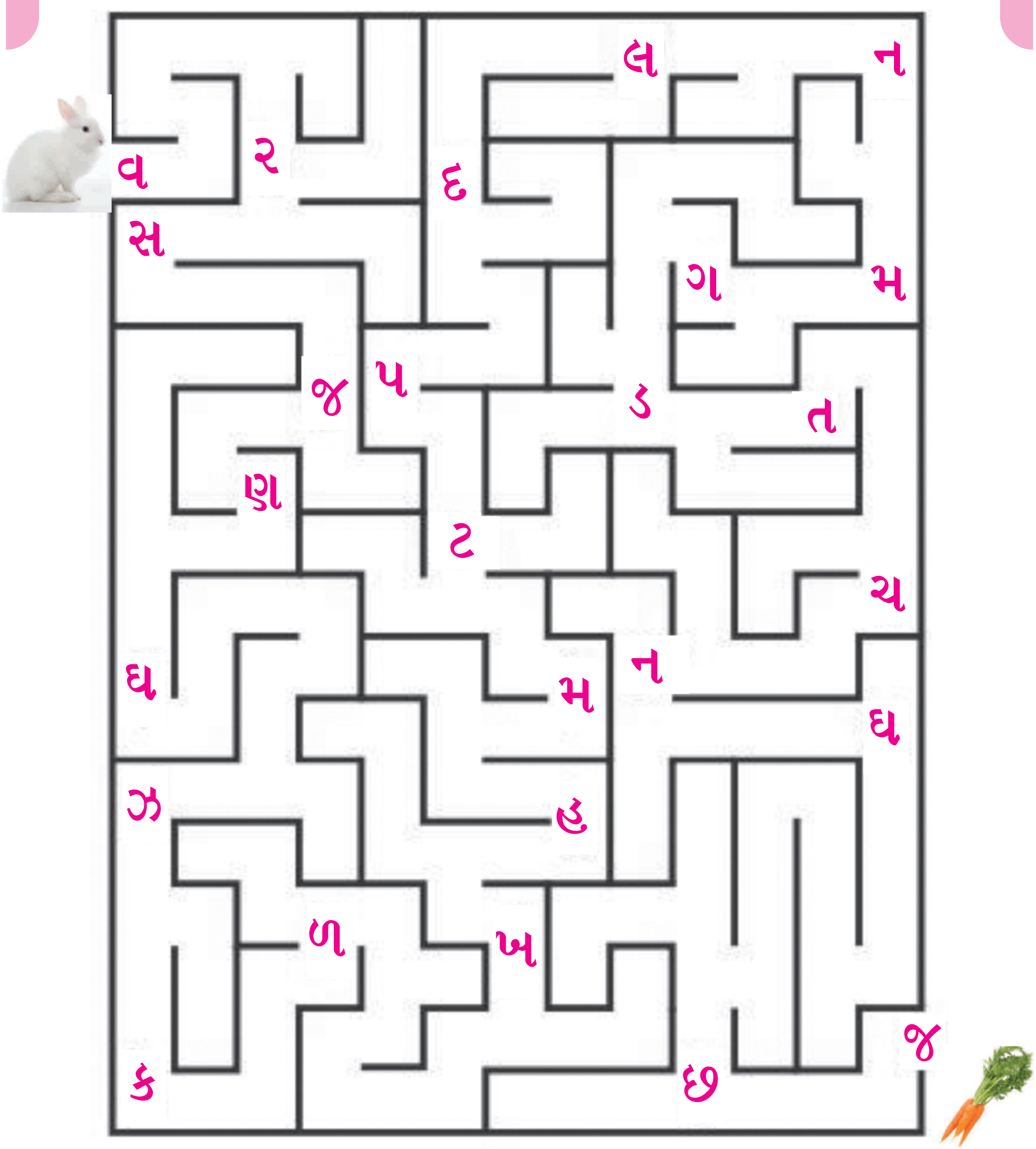

૩૧ મારા મૉડલ્સ

વિદ્યાર્થીઓને સ્થાનિક સામગ્રી જેવી કે સળી ગુંદર, પૂંઠા, કાતરની મદદ વડે આપેલ નમૂના મુજબના મૉડલ્સ બનાવવાની સમજ આપો. તેમણે બનાવેલ આ મૉડલ્સ વર્ગમાં પ્રદર્શિત કરે તેવી માહિતી આપો.

૩૨ ચિત્રનો મૂળાક્ષર

આપેલા ખાનાની જગ્યામાં વિવિધ બાકસ (મૅચ બૉક્સ)ની છાપ લગાવવા સમજ આપો. તેમણે જે ખાનામાં છાપ લગાવેલ હોય તે છાપમાં આપેલ ચિત્રનો પ્રથમ મૂળાક્ષર નીચેના ખાનામાં લખવા કહો અને ચિત્રના શબ્દો બોલવા કહો. આ પ્રકારની અન્ય છાપ એકઠી કરવા કહો.

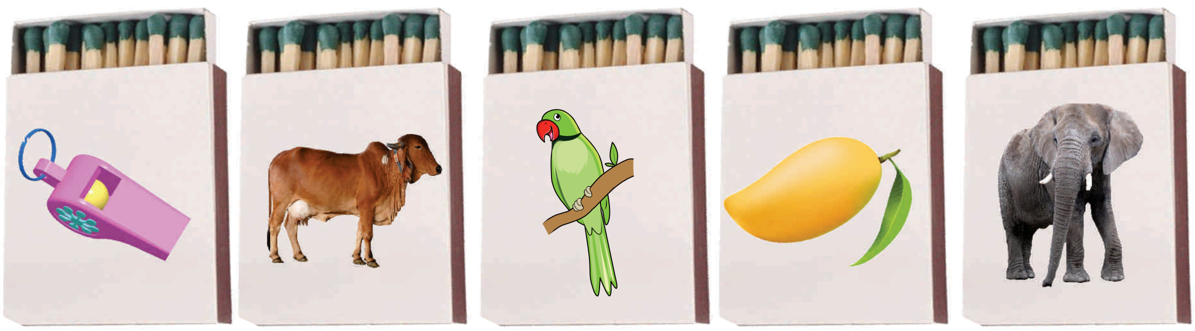

સ	ગ	પ	ક	હ

૩૩

મારો પ્રવાસ

આપેલ ખાલી રેલવેના ચિત્રમાં માણસોના ચિત્ર દર્શાવી તેમાં રંગ પૂરે તેવી સમજ આપો. વિદ્યાર્થીએ પોતે કરેલ મુસાફરીની વાત કરે તે કહેવા માટે જણાવો.

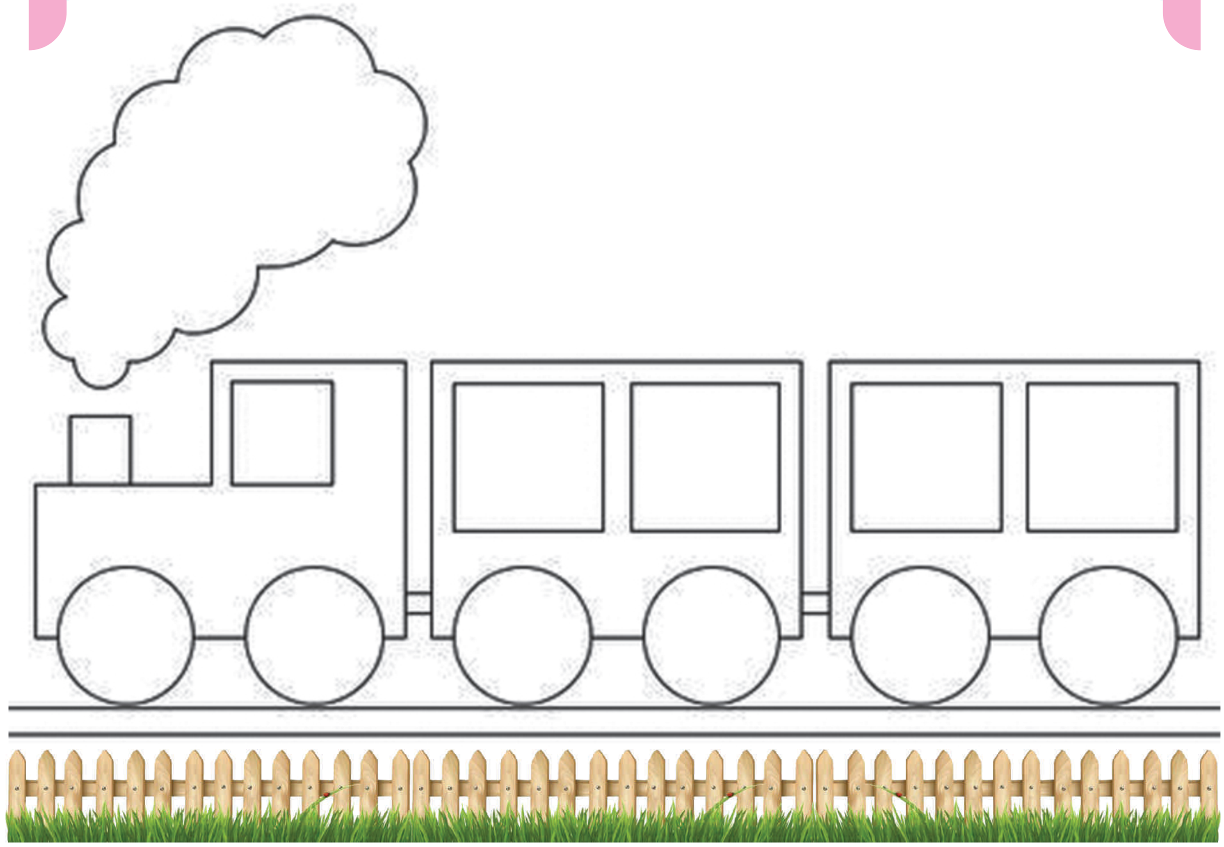

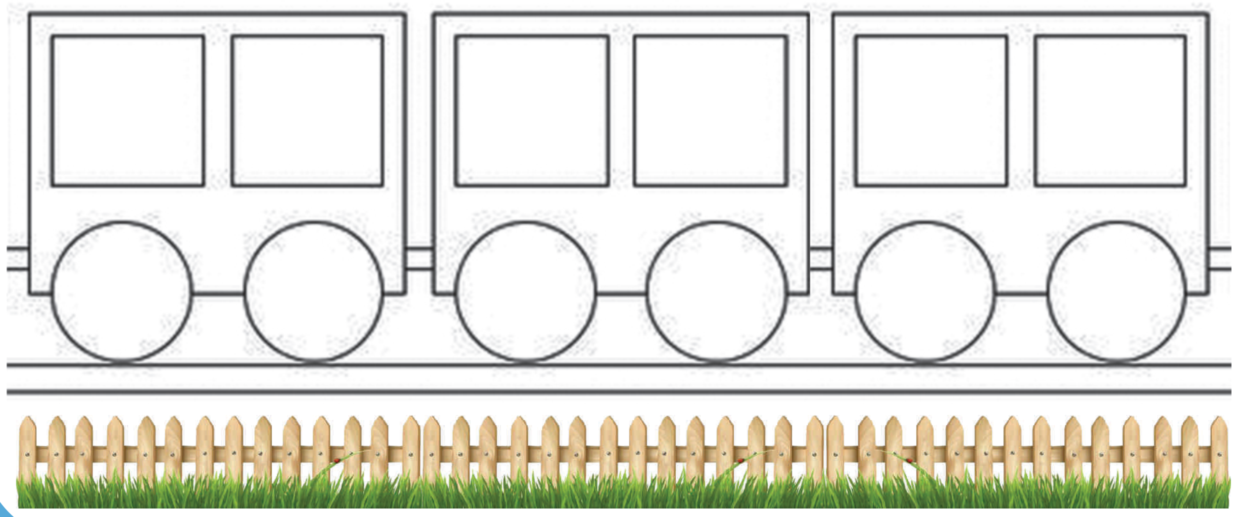

૩૪ મને ગમે છે...

આપેલા વિવિધ ચહેરાઓ પૈકી વિદ્યાર્થીઓને કયો ચહેરો ગમે છે તે સમજીને પસંદ કરી નીચે ટીક કરવાની સમજ આપો. તેમણે પસંદ કરેલો ચહેરો શું બતાવે છે તેની મિત્રો સાથે ચર્ચા કરે તેવી સમજ આપો.

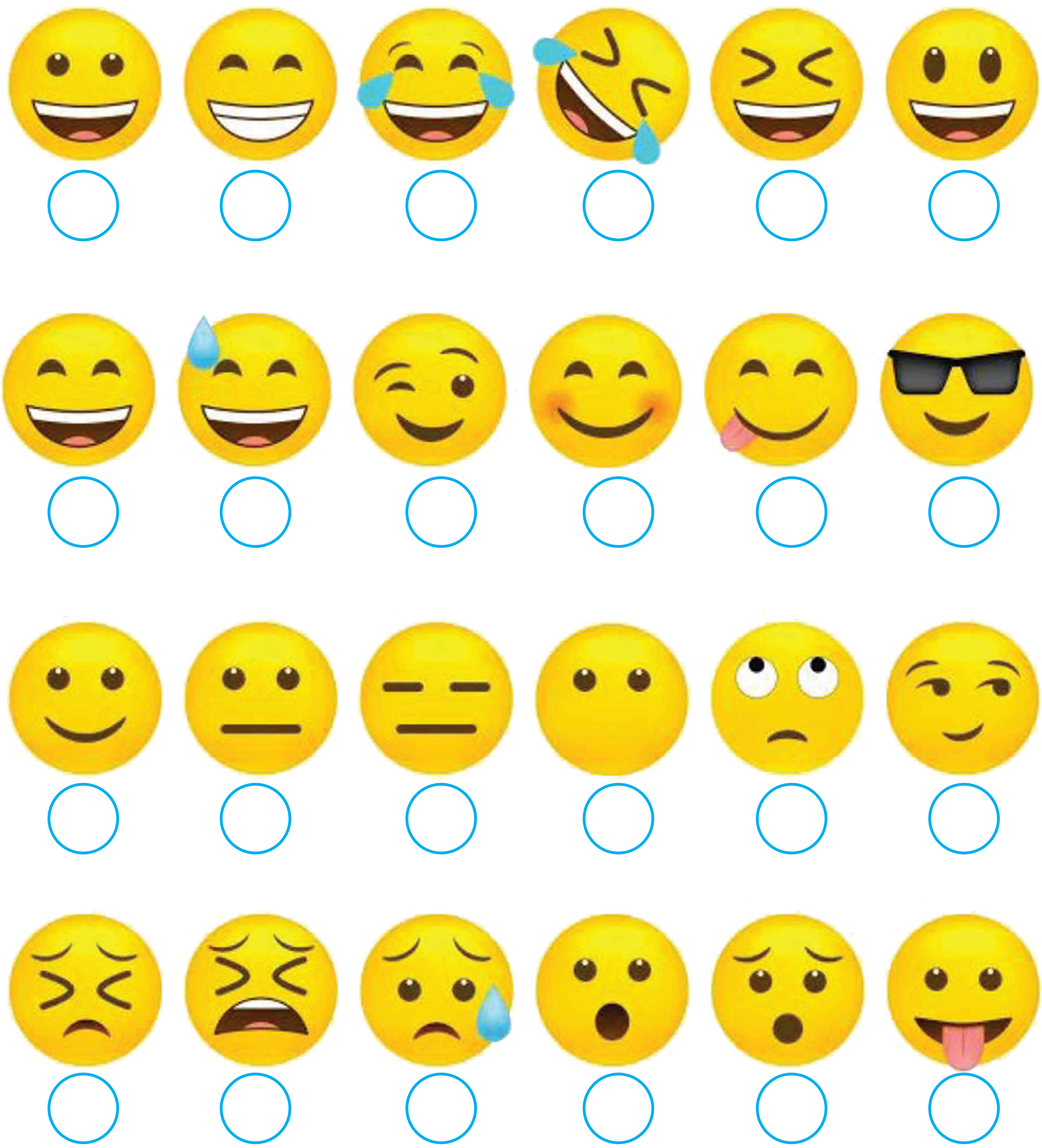

૩૫ મારી ઋતુ

વિદ્યાર્થીઓને અહીં આપેલ ઋતુ મુજબની ચીજવસ્તુઓના સબંધિત ચિત્રો જોડવા કહો. કઈ ઋતુ સાથે કયુ ચિત્ર જોડેલ છે અને શા માટે નથી જોડેલ તે કહેવા જણાવો.

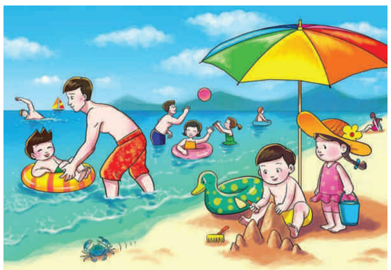

૩૬ મારું પાન

આપેલ જગ્યામાં વિવિધ ઝાડ કે છોડના નાના પાન મૂકી તેની આસપાસ રેખાદોરી ટ્રેસિંગ કરવા કહો. આ પર્ણોના આકાર, કદ અને ઉપયોગિતા વિશે ચર્ચા કરવા જણાવો.

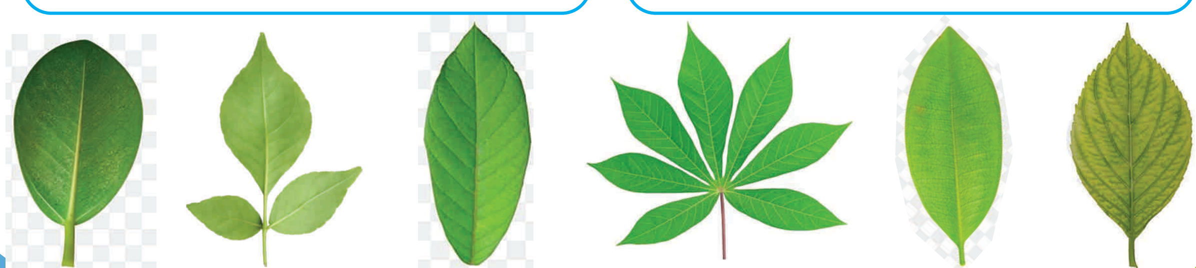

૩૭ મારું નામ

આપેલા ચિત્રોમાં રહેલા વિવિધ પ્રાણી, પશુ, જીવ-જંતુ, પક્ષીને ચિત્ર દ્વારા ઓળખી તેના નામ કયા છે તે વાંચવાનો પ્રયત્ન કરી ચિત્ર સાથે નામ જોડવાની સમજ આપો. ચિત્રમાં દર્શાવેલ જીવજંતુ-પ્રાણી-પક્ષી વિશે બાળકો શું જાણે છે ? તે વર્ગમાં ચર્ચા કરાવો.

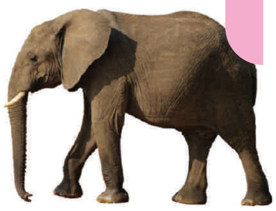

ગાય

પતંગિયુ

કાચબો

ચકલી

હાથી

સાપ

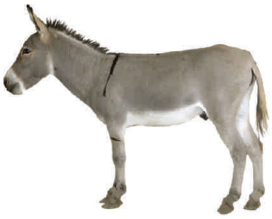

કરોળિયો

સિંહ

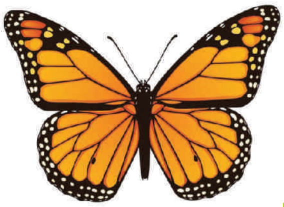

પોપટ

ગધેડો

૩૮ એક લાઈનમાં એક

આપેલા ચિત્ર આડી કે ઉભી લાઈનામાં એકવાર જ આવે તે રીતે ફનપેજ પરથી કાપીને લગાવવા કહો. આવું કેવી રીતે કર્યું તે કહેવાની સમજ આપો.

રંગ

ફળ

ફૂલ

વાહન

ફનપેજ : પ્રવૃત્તિ માટેના ચિત્રો

રંગ

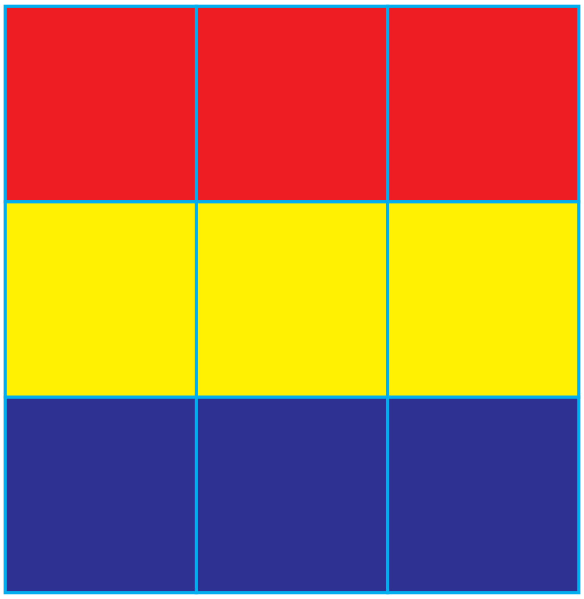

ફળ

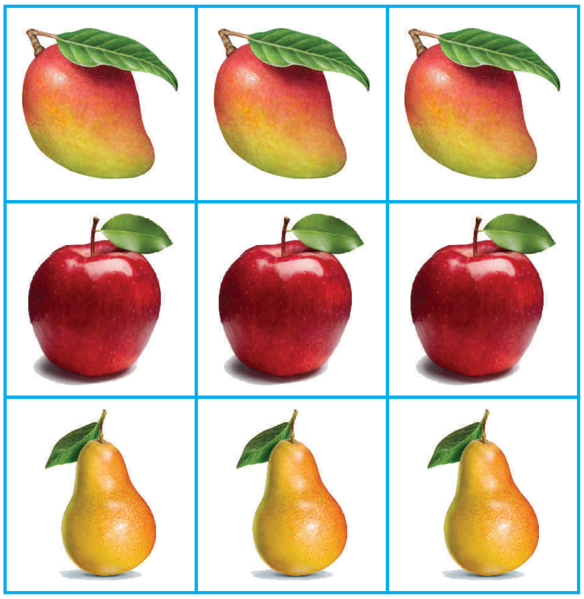

ફૂલ

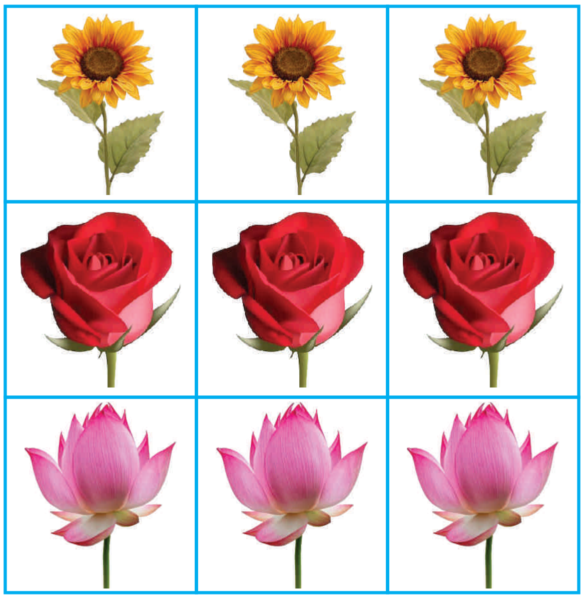

વાહન

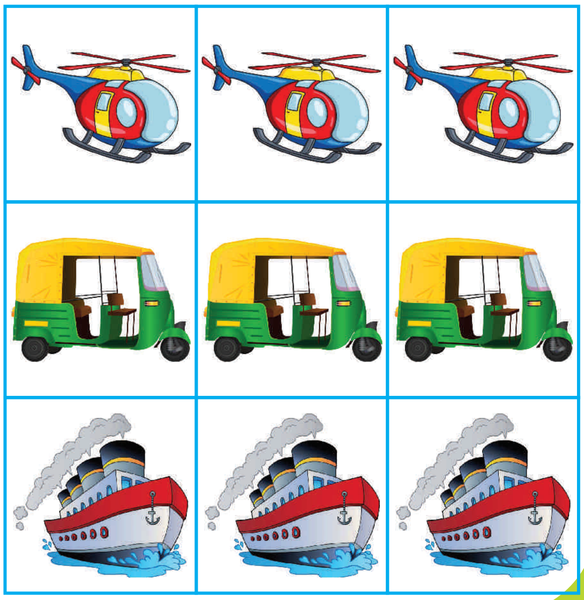

૩૯ કોણ નાનું ? કોણ મોટું ?

આપેલા બે ચિત્રોની વચ્ચેની જગ્યામાં પહેલા ચિત્રથી મોટું અને બીજા ચિત્રથી નાનું ચિત્ર સમજીને દોરવાની માહિતી આપો. તેમણે દોરેલા નાના-મોટા ચિત્રની માહિતી આપવા કહો.

ચિત્ર : ૧	ચિત્ર : ૨	ચિત્ર : ૩
		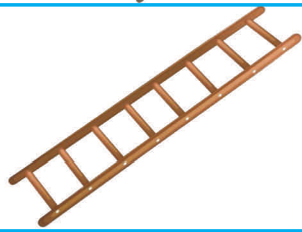
		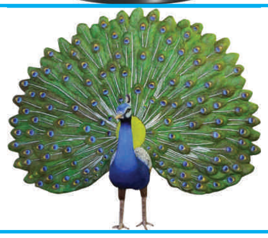

૪૦ ક્યાં થાઉં છું ?

ચિત્રમાં રહેલી સામગ્રી પૈકી કઈ-કઈ જમીનમાં અને કઈ-કઈ જમીનની બહાર થાય છે તે સમજી તેને નીચેના ખાનામાં જોડવા કહો. જમીન બહાર અને અંદર જોડીને જુદી પાડેલી બાબતો વિશે માહિતી આપવા કહો.

જમીનની અંદર

જમીનની બહાર

૪૧ મારું તોરણ

અહીં આપેલ તોરણમાં અંકો, મૂળાક્ષર અને A, B, C, D લખીને તોરણ પૂરું કરવા સમજ આપો. આવું તોરણ અલગ કાગળ વડે બનાવવાની સમજ આપો. આવું તોરણ વિદ્યાર્થી પોતાના ઘરે લગાવે તેવી માહિતી આપો.

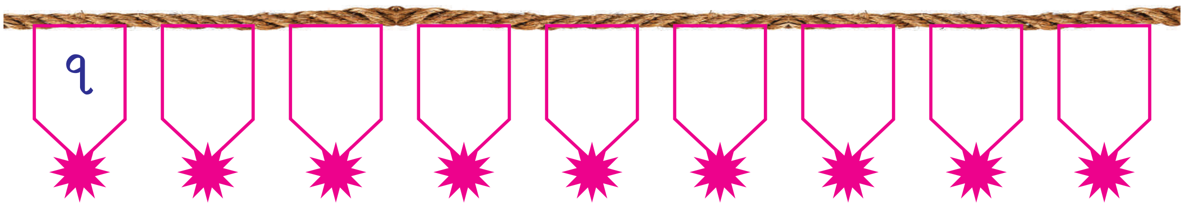

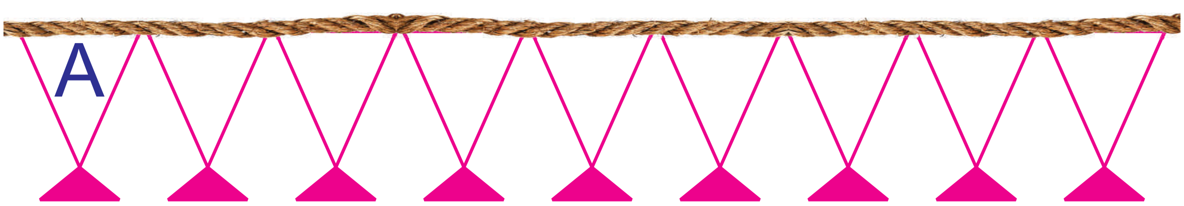

૪૨ પેપર ડિશ મહોરાં

કાગળની ડિશમાંથી ચિત્ર મુજબ કટિંગ કરી વિવિધ મોહરાં બનાવવાની સુચના આપો. ડિશમાંથી આ સિવાયના અન્ય પ્રકારના મહોરાઓ બનાવવાની માહિતી આપો.

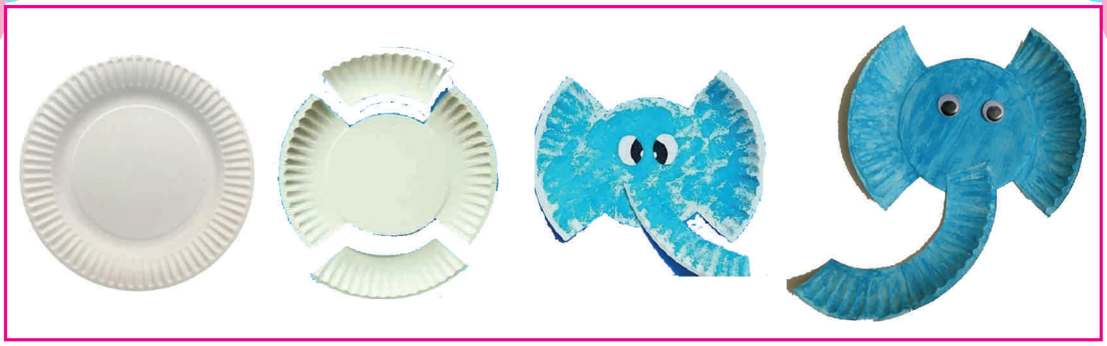

૪૩

આકારનું ચિત્ર

વિવિધ આકારોમાંથી બનતા ચિત્રને સમજી પ્રથમ ચિત્ર પર કાગળના આકારો કાપી લગાવે તેવી સમજ આપો.

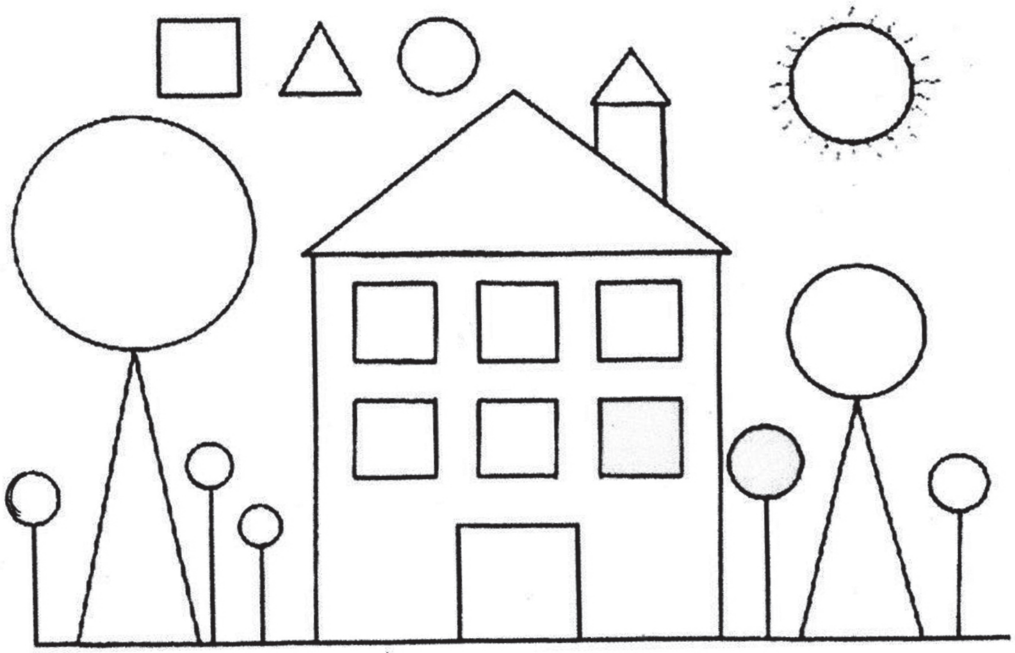

નીચે આપેલા ચિત્રો અલગ કાગળમાં દોરી તેના પર કાગળના ટૂકડાં લગાવો.

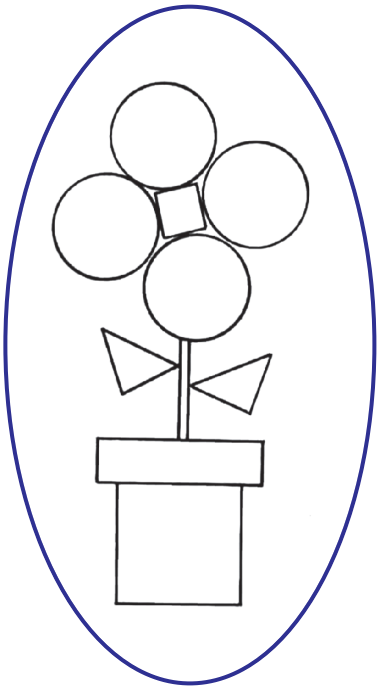

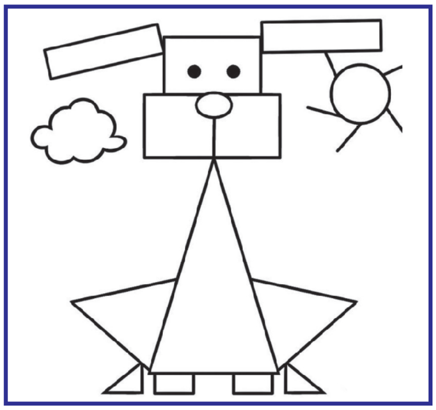

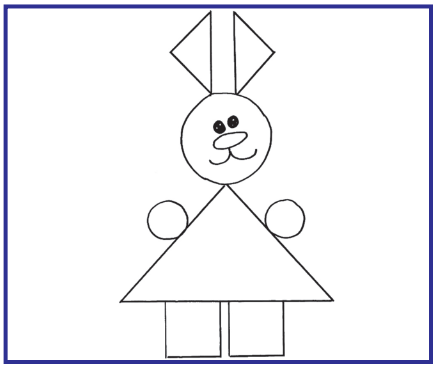

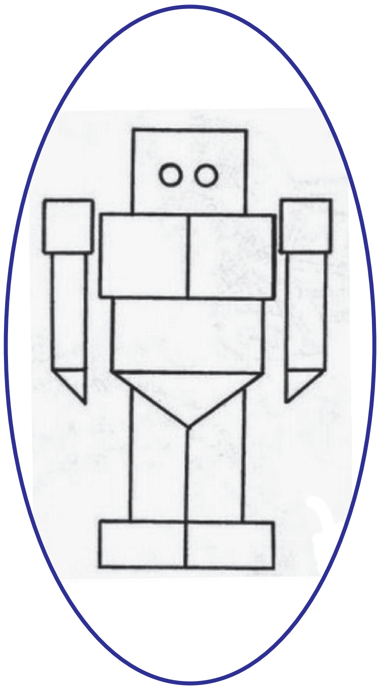

૪૪ છાપની ભાત

અહીં આપેલ ભીંડા, લીંબુ, ડુંગળી જેવા શાકભાજીની છાપના ચિત્રો મુજબ શાહી કે રંગમાં બોળીને આપેલ ખાનામાં છાપ પાડે તેવી સમજ આપો. આવી વિવિધ છાપ અલગ કાગળમાં પણ કરી શકાય તેવી માહિતી આપો.

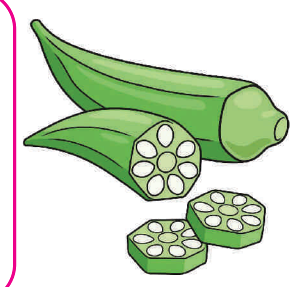

૪૫ મૂળાક્ષરની મજા

અહીં મૂળાક્ષર 'વ' સામેના ખાનામાં તે મૂળાક્ષરથી શરૂ થતાં શબ્દવાળા ચિત્રો લગાવેલ છે. તે મુજબ વિદ્યાર્થીઓ પોતાને ગમતા મૂળાક્ષરથી શરૂ થતા ચિત્રો કાપીને લગાવે અને જો આવા ચિત્રો ના મળે તો તેના ચિત્રો દોરી પણ શકાય તેવી સમજ આપો.

વ

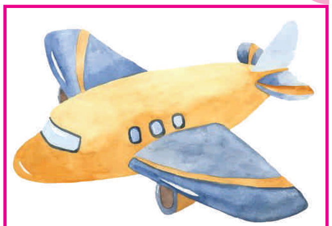

૪૬ મારાં ચિત્રો

જુના છાપાં કે મેગેઝિનમાંથી વાર્તા, ઘટના, જાહેરાત કે અન્ય બાબતના ચિત્રો કાપી તેમાં કઈ વિગત આપેલ છે તે કહેવા માટેની સમજ આપો. આવા અન્ય ચિત્રો પણ એકઠાં કરી સંગ્રહ કરી શકાય તેની માહિતી આપો.

૪૭ મારી કિંમત

આપેલ ૨, ૫ અને ૧૦ના સિક્કાઓ સામે તેમાંથી શું શું ખરીદી શકાય તેવા ચિત્રોને નીચે આપેલ કિંમતની બેગમાં જોડવાની સમજ આપો.

૪૮ દીવાસળીની દુનિયા

વચ્ચે આપેલ ખાલી ખાનામાં નમૂના મુજબની ડિઝાઈન બનાવી મહાવરો કરે તેવી સમજ આપો. અલગ કાગળ પર દિવાસળીઓ લગાવી ચિત્રો બનાવી પ્રદર્શન કરે તેવી સમજ આપો.

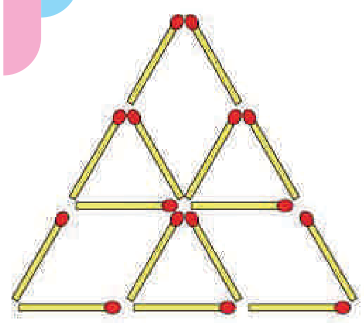
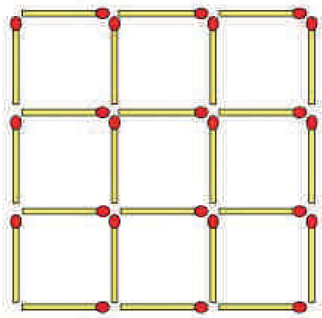
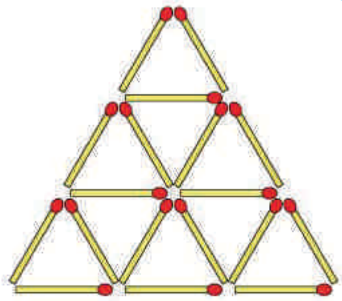
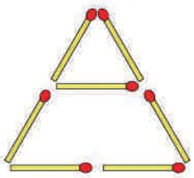
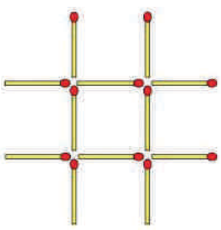
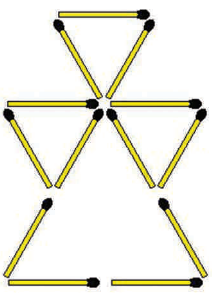
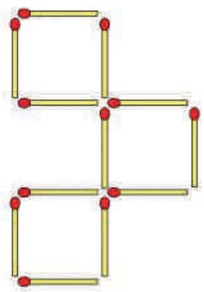
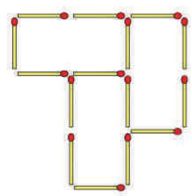
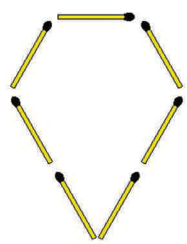
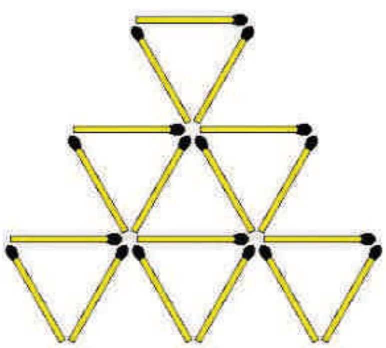
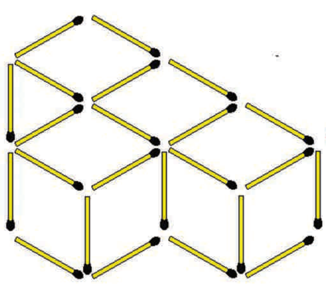
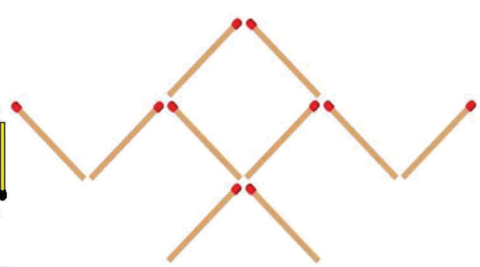

૪૯ છાપની દુનિયા

આપેલ હાથ-પગના પંજામાંથી બનાવેલ નમૂનારૂપ ચિત્ર જોઈ વિદ્યાર્થી પોતાના હાથના પંજામાંથી રંગની મદદ વડે આપેલ જગ્યામાં ચિત્ર બનાવે તેવી સમજ આપો. આવા અન્ય ચિત્રો અલગ કાગળમાં પણ બનાવી શકાય તેની માહિતી આપો.

૫૦

મારો કચરો

આપેલ લીલી કચરાપેટીમાં સૂકો અને અને વાદળી કચરાપેટીમાં ભીનો કચરો એમ અલગ-અલગ કચરો શા માટે નાખવો જોઈએ તેની સમજ આપી બંને કચરાપેટીમાં યોગ્ય કચરાંના ચિત્રો કાપી લગાવે કે દોરે તેવી સમજ આપો. શાળા અને ઘરે પણ આવી રીતે કચરો અલગ કરી શકાય તેની માહિતી આપો.

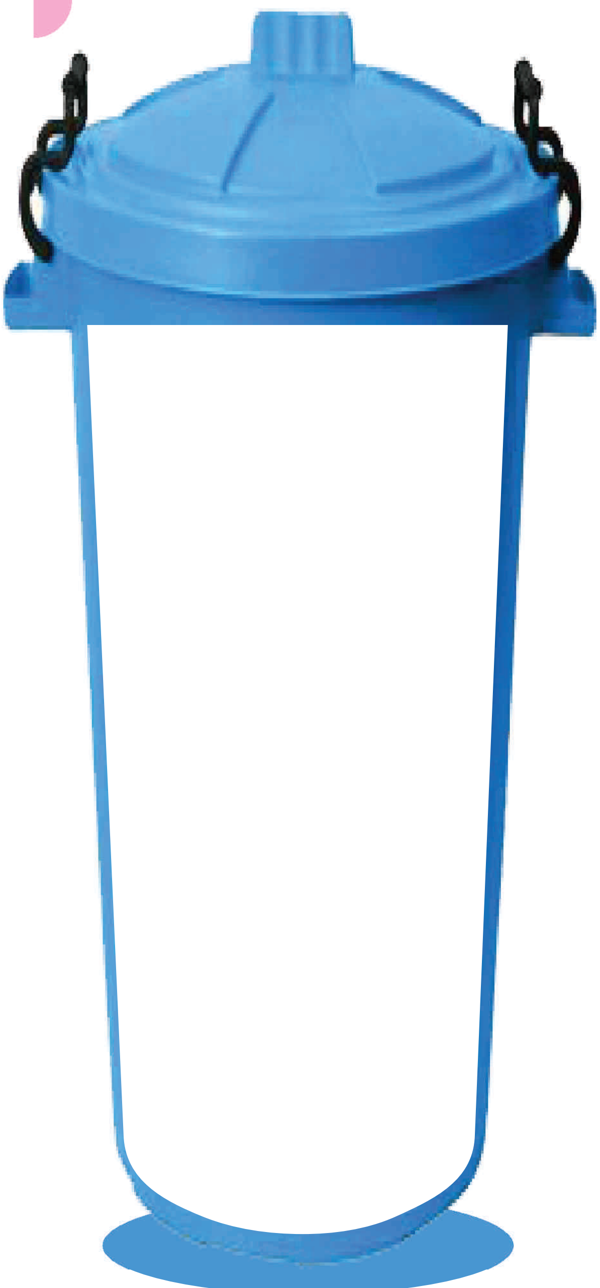

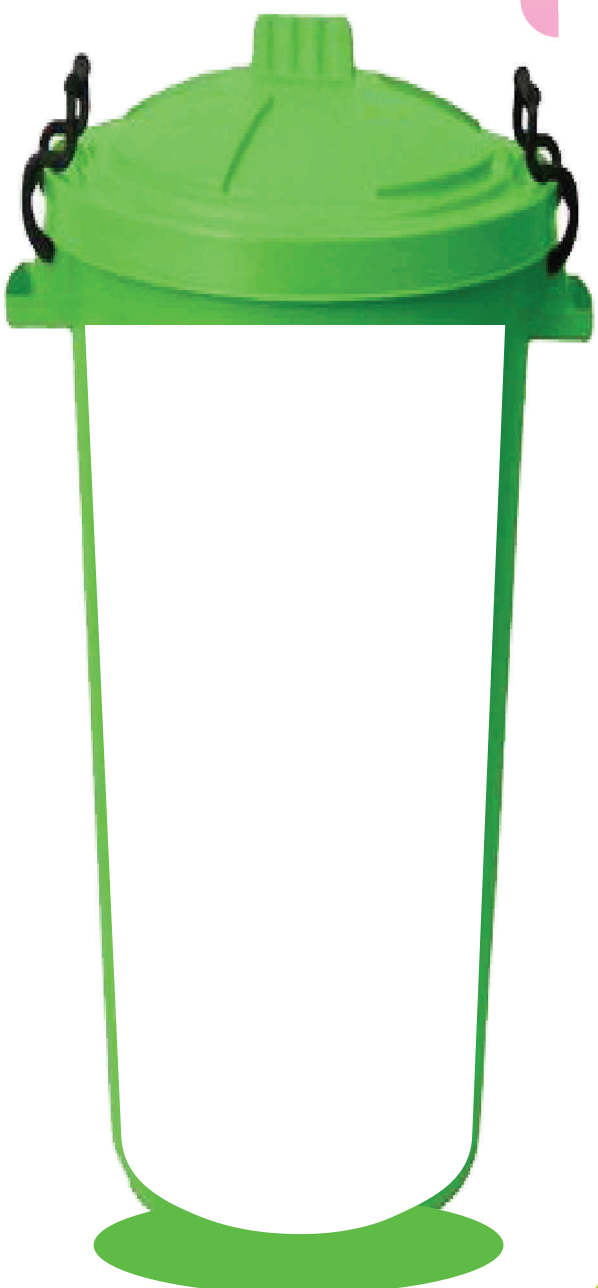

૫૧

આકારની સ્થિતિ

ચોરસમાં આપેલ અલગ અલગ આઠ ત્રિકોણની ડિઝાઈનમાં નમૂના મુજબ રંગો પૂરે તેવી સમજ આપો. આ ડિઝાઈન અલગ કાગળમાં વિવિધ રંગોથી બનાવે તે માટે માહિતી આપો.

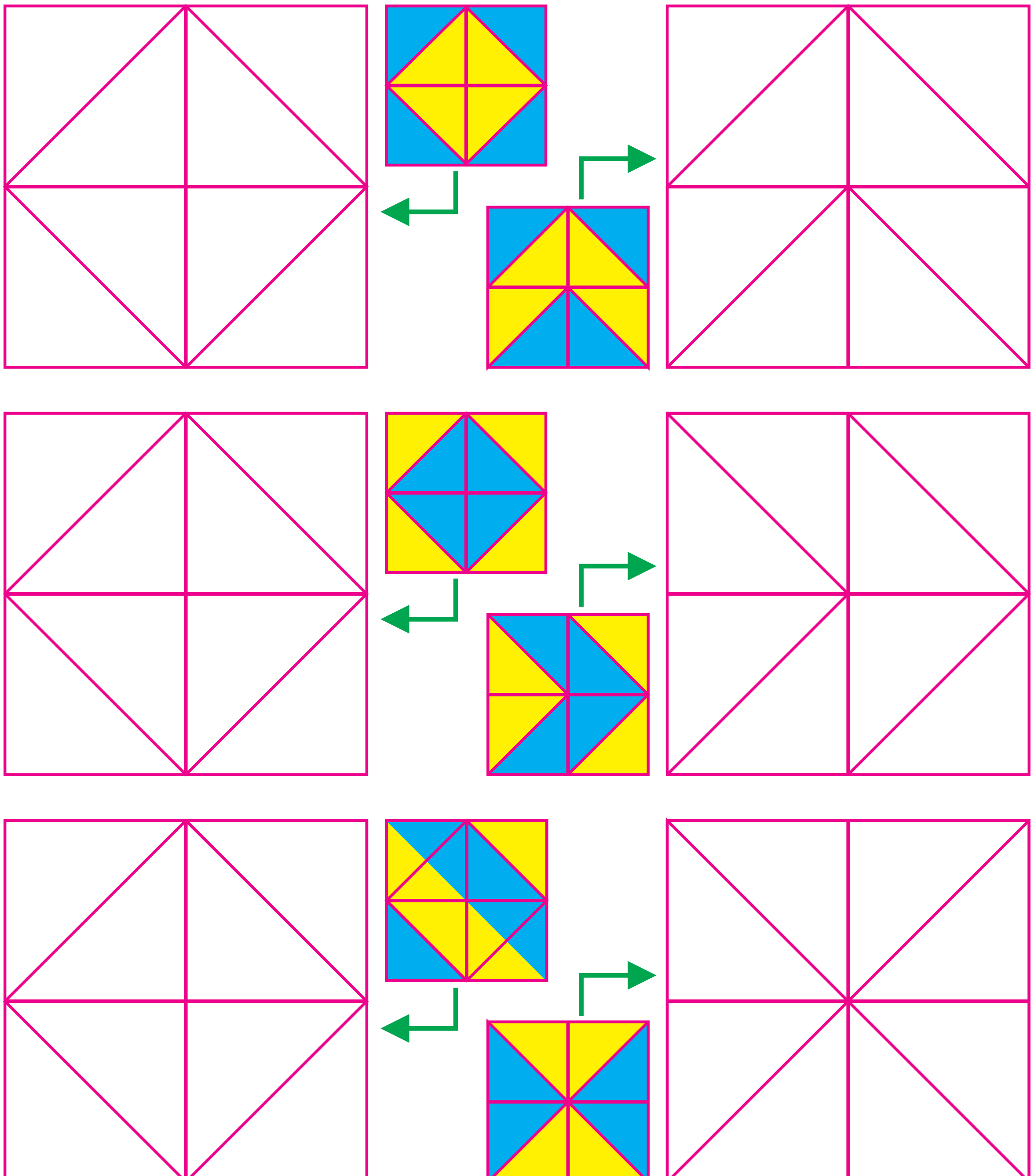

૫૨ ડૂબે કે તરે કહો ?

આપેલા ચિત્રો મુજબની ચીજવસ્તુઓ પાણીમાં તરે કે ડૂબે તે જાતે પ્રયોગ કરી વર્ગ સમક્ષ જણાવવા સમજ આપો. જે વસ્તુ તરે તેની નીચેના ખાનામાં ● માં લીલો રંગ અને જે ડૂબે તેની નીચેના ● માં લાલ રંગ પૂરવા સમજ આપો.

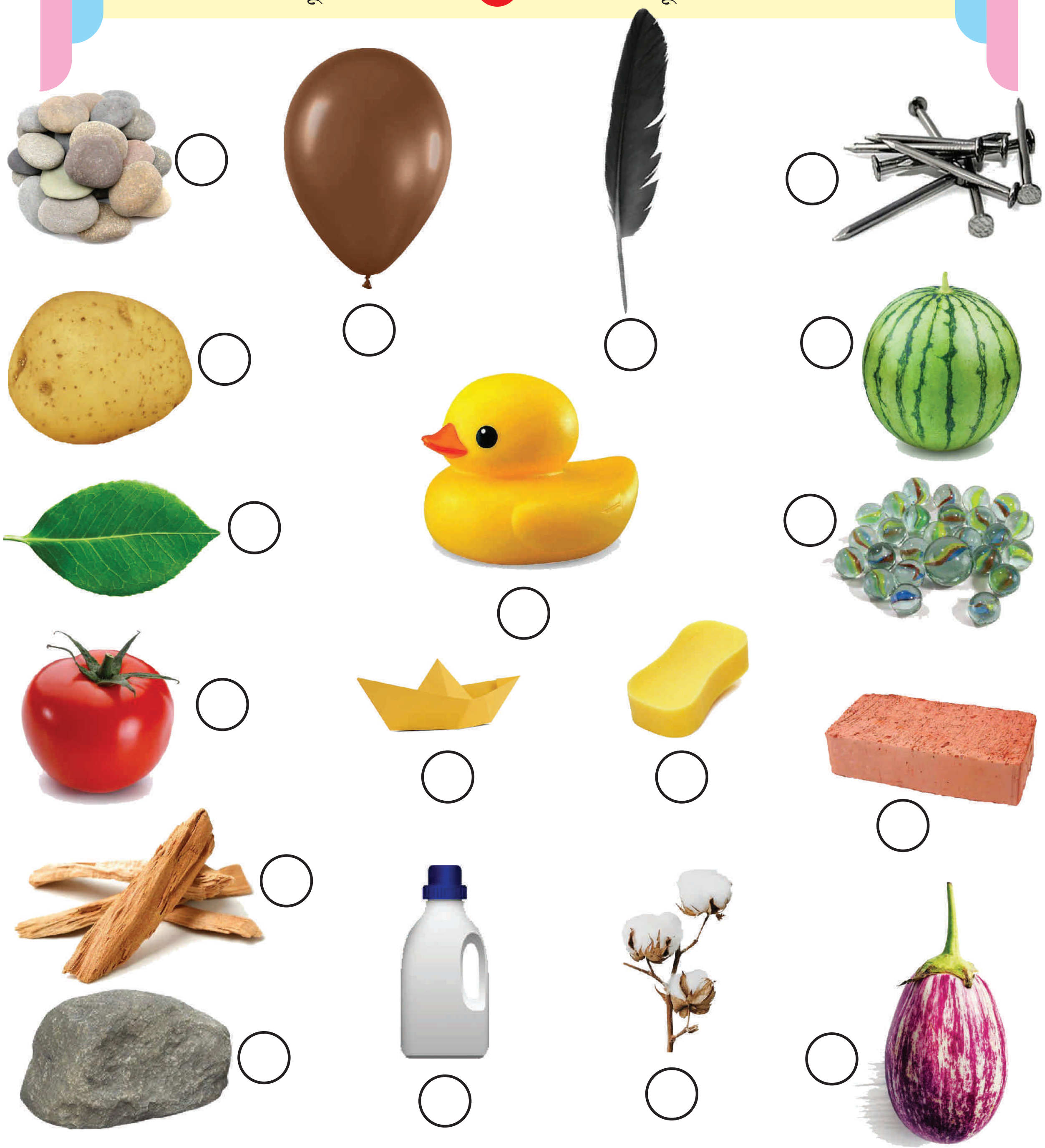

૫૩ ચાલો બનાવીએ

રીંગણ બટાકાંનું શાક અને રોટલી બનાવવા માટે જે જે સામગ્રીની જરૂર પડે તેની સાથે જોડવા કહો. ચિત્રોમાંની સામગ્રીની કેવી રીતે બને છે તે જાણી લાવવા જણાવો. આ પ્રકારે અન્ય ખાદ્ય સામગ્રી કેવી રીતે બને છે તેની માહિતી મેળવી વર્ગ સમક્ષ જણાવવા સમજાવો.

૫૪ ટપકાં જોડો

ટપકાંઓ જોડી બનતી આકૃતિઓ બનાવે અને આ પ્રકારની અન્ય આકૃતિઓ અલગ કાગળમાં બનાવે તેવી સમજ આપો.

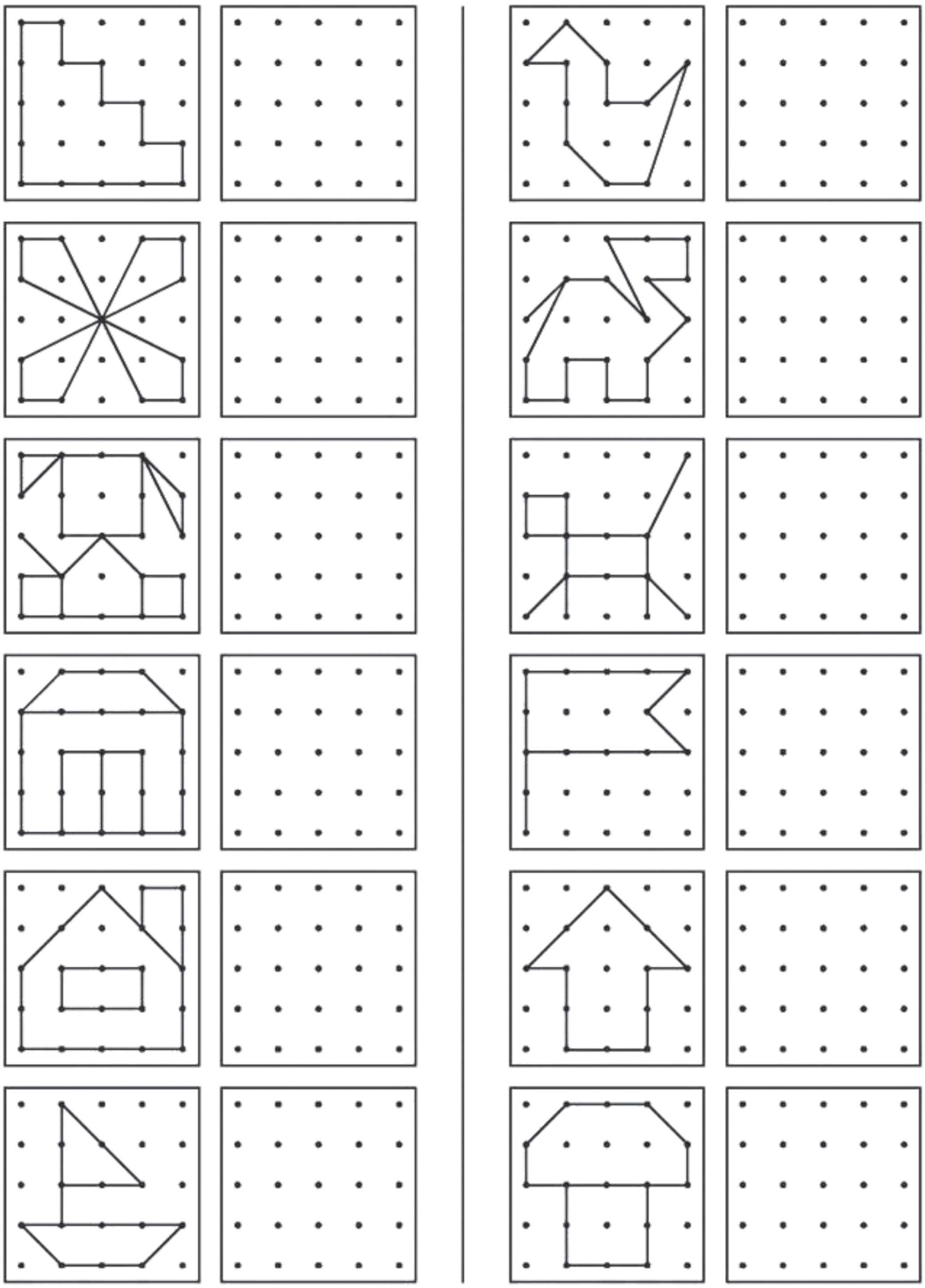

૫૫

અમને ઓળખો

આપેલ ચિત્રોમાં રહેલ જીવજંતુ, પ્રાણી, પશુ-પક્ષીની માહિતી એકઠી કરી વર્ગમાં મિત્રોને જણાવે તેવી માહિતી આપો.

૫૬

રંગોળી બનાવો

આપેલ ટપકાંઓ જોડી મનપસંદ રંગોળી બનાવી તેમાં રંગ પૂરે તેવી સમજ આપો.

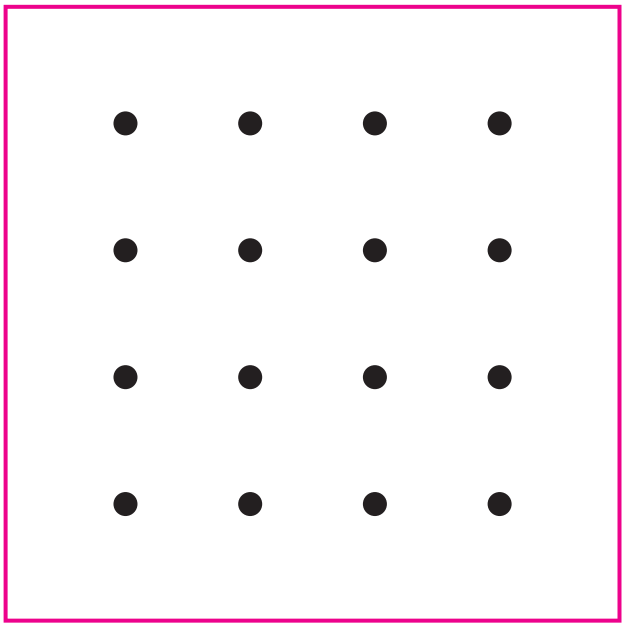
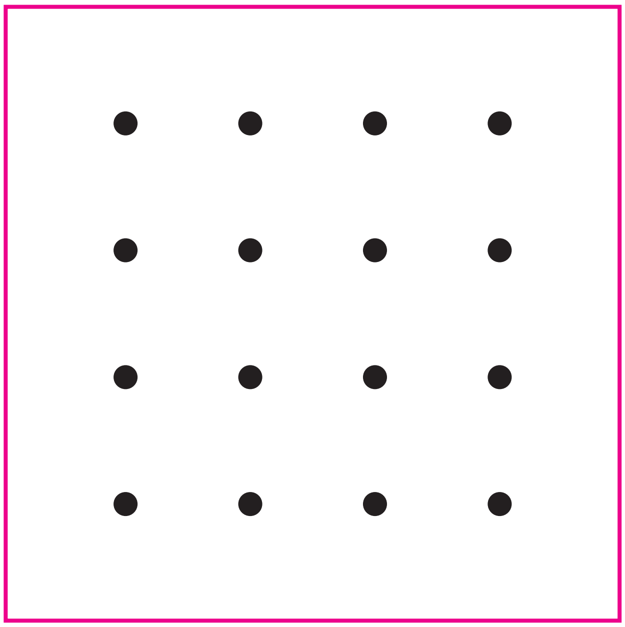
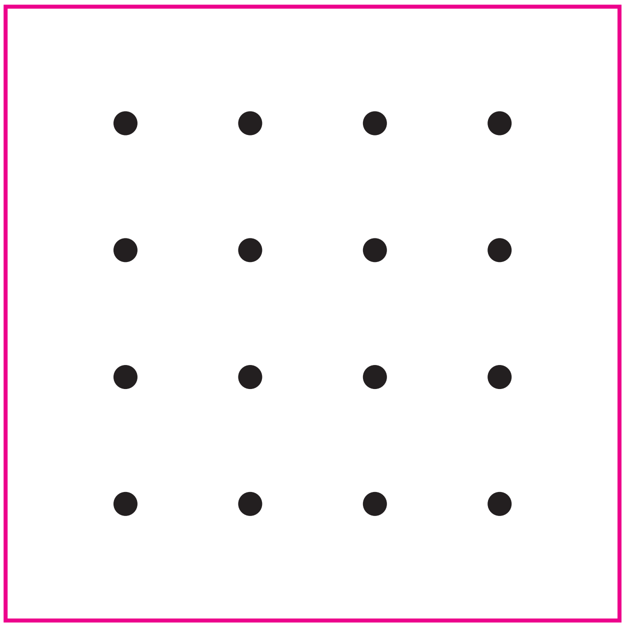
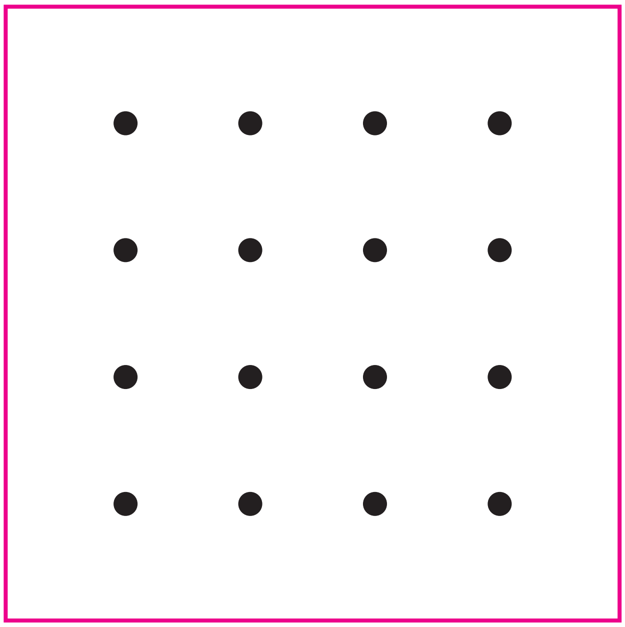

રંગીન કાગળ કામ માટેનો કાગળ

ઇકો કલબ અંતર્ગત શાળાકીય પ્રવૃત્તિઓ

માસ	થીમ	ધો: ૧ થી ૫	ધો: ૬ થી ૮	ધો: ૯ થી ૧૨
ઓગસ્ટ	વૃક્ષારોપણ ઝુંબેશ હરિયાળી મહોત્સવ ઉજવણી	• વૃક્ષારોપણ અને ઉછેર, સંવર્ધન • જળશક્તિ અભિયાન અંગે જાગૃતિ	• વૃક્ષારોપણ અને ઉછેર, સંવર્ધન • જળશક્તિ અભિયાન અંગે જાગૃતિ • મારી શાળા સુંદર શાળા સ્પર્ધા	• વૃક્ષારોપણ અને ઉછેર, સંવર્ધન • જળશક્તિ અભિયાન અંગે જાગૃતિ અનેપાણી બચાવો • મારી શાળા સુંદર શાળા સ્પર્ધા
સપ્ટેમ્બર	સ્વચ્છતા ઝુંબેશ ઉજવણી	• સ્વચ્છતા પખવાડિયા ઉજવણી, નજીકના વિસ્તારમાં જાગૃતિ માટેની રેલી	• સ્વચ્છતા પખવાડિયા ઉજવણી નજીકના વિસ્તારમાં • જાગૃતિ માટેની રેલી, જળશક્તિ અભિયાન અંગે જાગૃતિ • લોકગીત સ્પર્ધા • નિબંધ લેખન સ્પર્ધા	• સ્વચ્છતા પખવાડિયા ઉજવણી નજીકના વિસ્તારમાં • જાગૃતિ માટેની રેલી, જળશક્તિ અભિયાન અંગે જાગૃતિ • લોકગીત સ્પર્ધા • નિબંધ લેખન સ્પર્ધા
ઓક્ટોબર	વેસ્ટમાં થી બેસ્ટ ઝુંબેશ	• કાગળની બેગ બનાવવાની કામગીરી • વેસ્ટ મટીરિયલમાંથી આર્ટ અને ક્રાફ્ટ વર્ક • વેસ્ટમાંથી બેસ્ટ બનાવવાની સ્પર્ધા • પાણી, વીજળી અને અન્ય કુદરતી સંશાધનો બચાવોઅંગેની જાગૃતિ અભિયાન • વર્લ્ડ હેન્ડવોશ ડે અંગેની જાગૃતિ અને ઉજવણી	• વેસ્ટમાંથી બેસ્ટ બનાવવાની સ્પર્ધા • જુદા જુદા પ્રકારની વનસ્પતિનું એકત્રીકરણ • કાગળની બેગ બનાવવી • વેસ્ટમાંથી બેસ્ટ બનાવવાની સ્પર્ધા • પ્લાસ્ટિકની ખરાબ અસરો અને પ્લાસ્ટિકનો ઓછો ઉપયોગ કરવા અંગે સામાજિક જાગૃતિ • વર્લ્ડ હેન્ડવોશ ડે અંગેની જાગૃતિ અને ઉજવણી	• જમીનનો વધુમાં વધુ ઉપયોગ કરવા અંગે પ્રેરણા સંદર્ભે કામગીરી • વેસ્ટમાંથી બેસ્ટ બનાવવાની સ્પર્ધા • પ્લાસ્ટિકની ખરાબ અસરો અને પ્લાસ્ટિકનો ઓછો ઉપયોગ કરવા અંગે સામાજિક જાગૃતિ • વર્લ્ડ હેન્ડવોશ ડે અંગેની જાગૃતિ અને ઉજવણી
નવેમ્બર	રમતોત્સવ	• જુદા જુદા પ્રકારની રમતોનું આયોજન (વ્યક્તિગત અને સામૂહિક રમતો) • બાલદિનની ઉજવણી • ચિત્ર સ્પર્ધા	• એથ્લેટીક અને અન્ય રમતોની સ્પર્ધાનું આયોજન • બાલદિનની ઉજવણી • ચિત્ર સ્પર્ધા	• એથ્લેટીક અને અન્ય રમતોની સ્પર્ધાનું આયોજન • બાલદિનની ઉજવણી • ચિત્ર સ્પર્ધા
ડિસેમ્બર	વિજ્ઞાન અને ગણિત મેળો	• શાળાઓમાં વિજ્ઞાન અને ગણિત સપ્તાહની ઉજવણી	• શાળાઓમાં વિજ્ઞાન અને ગણિત સપ્તાહની ઉજવણી • કોયડા સ્પર્ધા • વિવિધ શૈક્ષણિક સામગ્રી/નમૂનાનું પ્રદર્શન	• શાળાઓમાં વિજ્ઞાન અને ગણિત સપ્તાહની ઉજવણી • કોયડા સ્પર્ધા • વિવિધ શૈક્ષણિક સામગ્રી/નમૂનાનું પ્રદર્શન
જાન્યુઆરી	પતંગોત્સવ અને સાંસ્કૃતિક પ્રવૃત્તિઓ	• પતંગ બનાવવાની હરિફાઈ • શાળામાં પતંગોત્સવ • શાળા શુશોભન • વર્ગ શુશોભન સ્પર્ધા	• પતંગ બનાવવાની હરિફાઈ • શાળામાં પતંગોત્સવ • શાળા શુશોભન • વર્ગ શુશોભન સ્પર્ધા	• પતંગ બનાવવાની હરિફાઈ • શાળામાં પતંગોત્સવ • શાળા શુશોભન • વર્ગ શુશોભન સ્પર્ધા
ફેબ્રુઆરી	પર્યાવરણ જાગૃતિ ઝુંબેશ	• પ્રેરણાદાયક વાર્તા સ્પર્ધા • શિક્ષકો દ્વારા જમીન, પાણી, હવા અને અવાજના પ્રદૂષણ વિશે જાગૃતિ • પર્યાવરણને લગતી વીડીયો અને શોર્ટ ફિલ્મ બતાવવી	• જમીન, પાણી, હવા અને અવાજના પ્રદૂષણ અંગે જાગૃતતા લાવવા માટેની ચિત્ર સ્પર્ધા, નિબંધ સ્પર્ધા, પોસ્ટર નિર્માણ,સૂત્રલેખન (સ્લોગન) બનાવવા • પર્યાવરણ ઉપર ચર્ચા અને પરિસંવાદ • પાણી, વીજળી અને બીજા કુદરતી સ્ત્રોતો બચાવવા માટે જાગૃતિના કાર્યક્રમ	• જમીન, પાણી, હવા અને અવાજના પ્રદૂષણ અંગે જાગૃતતા લાવવા માટેની ચિત્ર સ્પર્ધા, નિબંધ સ્પર્ધા, પોસ્ટર નિર્માણ, સૂત્રલેખન (સ્લોગન) બનાવવા • પર્યાવરણ ઉપર ચર્ચા અને પરિસંવાદ પાણી, વીજળી અને બીજા કુદરતી સ્ત્રોતો બચાવવા માટે જાગૃતિના કાર્યક્રમ

NIPUN BHARAT

પાયાની સાક્ષરતા અને અંક જ્ઞાન

પ્રોજેક્ટ-પ્રવૃત્તિ બુક

ધોરણ ૧

ગુજરાત શૈક્ષણિક
સંશોધન અને તાલીમ પરિષદ
ગાંધીનગર

શિક્ષણનો અધિકાર
સમગ્ર શિક્ષા
સૌ ભણે, સૌ આગળ વધે
ગુજરાત શાળા શિક્ષણ પરિષદ
સમગ્ર શિક્ષા
સેક્ટર-૧૭, ગાંધીનગર.

આ સામગ્રી સમગ્ર શિક્ષા, ગાંધીનગર તરફથી વિનામૂલ્યે આપવામાં આવેલ છે. (વર્ષ - 2024-25)